

Gedragcode

Gedragcode Flora- en faunawet
bestendig beheer en onderhoud
groenvoorzieningen

GEDRAGSCODE FLORA- EN FAUNAWET

Bestendig beheer en onderhoud groenvoorzieningen

22 oktober 2014

COLOFON

De gedragscode is ontwikkeld in opdracht van:

Vereniging Stadswerk Nederland
en Branchevereniging VHG

De gedragscode is opgesteld door:

Auteurs: Ing. R.H.J. Borst en Ing. R. Sprong, IPC Groene Ruimte
Projectleiding: mevr. M.B. Teunissen, Eco Consult – Groen, Milieu & Management BV

22 oktober 2014

De gedragscode is ingevuld in samenspraak met de volgende **klankbordgroep**:

Stadswerk, R. Mulder
Branchevereniging VHG, L. van Vliet
Gemeente Apeldoorn, P. Ganzefles
Gemeente Leiden, M. van Daalen
Gemeente Lelystad, A. van der Veen
Gemeente Opsterland, M. Tiekink
Bureau Stadsnatuur Rotterdam, N. de Zwarte
Gemeente Zwolle, M. Kaales
Gemeente Groningen, M. Ronda/K. van Nierop
Gemeente Westland, P. Moerman
Koninklijke Ginkel Groep, W.A. van Ginkel (namens de VHG)

Vereniging Stadswerk Nederland

Postbus 416, 6710 BK Ede
telefoon (0318) 69 27 21
e-mail: info@stadswerk.nl
website www.stadswerk.nl

Contactadres natuurwetgeving:

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Ministerie van Economische Zaken (EZ)
RVO loket: telefoon (088) 042 42 42; Website: www.rvo.nl

Deze gedragscode is eigendom van de Vereniging Stadswerk Nederland en de Branchevereniging VHG.

Alhoewel dit document met uiterste zorg is samengesteld kunnen aan dit document geen rechten worden ontleend. Stadswerk noch de auteurs zijn aansprakelijk voor schade die mogelijk voortvloeit uit het gebruik van dit document en of de gedragscode.

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE	4
INLEIDING	6
1. KADER	8
1.1 Aanleiding	8
1.2 Jaarrond beschermde nesten	9
1.3 Rode lijst soorten	9
1.4 Bestendig beheer en onderhoud	9
1.5 Instrumenten voor bestendig beheer en onderhoud	10
1.6 Reikwijdte van de gedragscode	12
1.6.1 Soortbescherming	12
1.6.2 Gebiedsbescherming	13
2. WERKVOORBEREIDING	14
2.1 Deskundigheid	14
2.2 Stappenplan werkvoorbereiding opdrachtgever	15
2.3 Stappenplan werkvoorbereiding opdrachtnemer	16
2.4 Plan van aanpak	17
2.4.1 Risicoanalyse	19
2.4.2 Risicomanagement	19
2.4.3 Verzamelen en uitwisselen gegevens	20
2.4.4 Communicatie	21
2.4.5 Omgaan met calamiteiten	22
3. MAATREGELEN PER BEHEERCATEGORIE	24
3.1 Maatregelen per beheergroep	24
3.2 Maatregelen algemeen zorgvuldig handelen	32
3.3 Maatregelen specifiek zorgvuldig handelen	35
3.3.1 Beschermingszones	35
3.3.2 Maatregelen per soortgroep	36

BIJLAGEN	43
Bijlage 1 Artikelen Flora- en faunawet	43
Bijlage 2 Beschermde soorten	43
Bijlage 3 Jaarrond beschermde soorten.....	43
Bijlage 4 Borging deskundigheid	43
Bijlage 5 Soortinformatie	43
Bijlage 6 Goedkeuringsbesluit.....	43
 Bijlage 1 – Artikelen Flora- & faunawet	 44
Bijlage 2 – Beschermde soorten	45
Bijlage 3 – Jaarrond beschermde vogelnesten	49
Bijlage 4 – Borging deskundigheid	50
Bijlage 5 – Soortinformatie	54
Bijlage 6 – Goedkeuringsbesluit	58

INLEIDING

Deze tweede versie van de gedragscode Bestendig Beheer en onderhoud Groenvoorzieningen is de opvolger van de in 2007 goedgekeurde eerste versie. Deze gedragscode is van toepassing op de uitvoering van beheer- en onderhoudswerkzaamheden in groenvoorzieningen. Het betreft een uitwerking van bestendig beheer en onderhoud in het kader van de Flora- en faunawet. De Flora- en faunawet geldt sinds 2002 en is een kaderwet betreffende de duurzame instandhouding van wilde planten en dieren in Nederland.

Deze gedragscode is inzetbaar indien groeiplaatsen en/of (in gebruik zijnde) rust- en verblijfplaatsen van beschermde soorten voorkomen in groenvoorzieningen op het moment dat onderhoudswerkzaamheden worden uitgevoerd. Door te handelen volgens deze gedragscode, kan gebruik worden gemaakt van de wettelijke vrijstelling en wordt schade aan (lokale) populaties van beschermde dieren en planten voorkomen of tot een minimum beperkt.

Het verrichten van een onderhoudsmaatregel kan betekenen dat groeiplaatsen en (vaste) rust- en verblijfplaatsen van (beschermde) planten en dieren niet in stand worden gehouden. Om dit te voorkomen of beperken dient voor dergelijke activiteiten dan ook een degelijke procedure doorlopen te worden van voorbereiding tot en met realisatie. Door te handelen volgens deze gedragscode worden de negatieve effecten van bestendig beheer en onderhoud op (lokale) populaties van beschermde dieren en planten tot nul gereduceerd.

Deze gedragscode is gebaseerd op de contract-systematiek en contractvoorwaarden zoals die in Nederland worden gehanteerd bij de uitvoering van onderhoudswerkzaamheden aan groenvoorzieningen. Het betreffen de RAW, RVOI, DNR, UAV en UAV-GC.

Doelgroepen

Deze gedragscode is bestemd voor alle partijen betrokken bij het voorbereiden en/of uitvoeren van beheer- en onderhoudswerkzaamheden in groenvoorzieningen. Voorbeelden van deze partijen zijn:

- Publieke terreinbeherende instanties als: Domeinen, gemeenten, waterschappen en recreatieschappen.
- Private terreinbeherende instanties als: woningbouwcorporaties, kerkgenootschappen, bedrijven en particulieren.
- Groenvoorzieners, boomverzorgers en hoveniersbedrijven.
- Aannemingsbedrijven in de grond-, weg- en waterbouw en groenvoorzieningen.

Doorgevoerde wijzigingen

Ten opzichte van de eerste versie van de gedragscode zijn onder meer de volgende aanpassingen verwerkt:

- Wijzigingen in de lijst met beschermde soorten.
- Wijzigingen ten aanzien van het inzetbereik van de gedragscode.
- Aanvulling soortbescherming met jaarrond beschermde nestlocaties.
- Wijzigingen in het kader Ruimtelijke Ordening (o.a. WABO).
- Wijzigingen in de RAW standaard.
- Maatregelen voor zorgvuldig handelen per soortgroepen.
- Deskundigheid.
- Format voor het Plan van aanpak.
- Omgaan met calamiteiten.

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 wordt ingegaan op het kader, dit betreft uitleg over de wetgeving, soortbescherming en de relatie met het beheer en onderhoud van groenvoorzieningen. In hoofdstuk 2 wordt aandacht besteed aan de werkvoorbereiding, uitgewerkt in een beknopt stappenplan, inclusief risicoanalyse, rapportage en verslaglegging lopende het uitvoeren van de werkzaamheden en de terugkoppeling naar de opdrachtgevende gemeente. De uitwerking van het bestendig beheer en onderhoud vindt plaats in hoofdstuk 3. Het betreft algemene aandachtspunten en specifieke onderdelen per beheercategorie.

Bij versie 1 van deze gedragscode is ook een leidraad ontwikkeld als middel voor het uitrollen en borgen van de gedragscode in de gemeentelijke organisatie. De leidraad is ook inzetbaar voor deze gedragscode.

Bij het inzetten van deze gedragscode bij de realisatie van werkzaamheden of het uitvoeren van een contract hoort **altijd een specifiek uitgewerkt plan van aanpak**. Een format hiervoor is in deze gedragscode opgenomen in hoofdstuk 2.

1. KADER

1.1 Aanleiding

Iedere Nederlander heeft op basis van de sinds 2002 geldende Flora- en faunawet een algemene zorgplicht aangaande de bescherming en instandhouding van wilde flora en fauna. Het doel van deze wet is dan ook behoud van biodiversiteit. Dit geldt voor alle soorten.

Aanvullend heeft de Rijksoverheid een aantal soorten specifiek aangewezen als beschermde soort. Bij deze aanwijzing is tevens een opdeling in beschermingsgraad geïntroduceerd. In de Flora- en faunawet is de bescherming van deze aangewezen soorten uitgewerkt in de vorm van verbodsbepalingen. In bijlage 1 zijn de algemene zorgplicht (artikel 2) en de verbodsbepalingen (artikel 8 t/m 14) opgenomen. De Nederlandse wilde planten en dieren zijn in de volgende categorieën onder te verdelen (zie ook bijlage 2 en 3):

Overzicht beschermde status flora en fauna in Nederland

- **Alle soorten:** Licht beschermd
Algemene zorgplicht geldt
- **Beschermd o.b.v. aanwijzing:**
Zorgplicht en verbodsbepalingen gelden beide
 - Tabel 1: Algemene soorten
 - Tabel 2: Overige soorten
 - Vogels: Soorten zonder jaarrond beschermde nesten
 - Vogels: Soorten met jaarrond beschermde nesten
 - Tabel 3: Specifieke soortenZwaar beschermd

Aan de Flora- en faunawet zijn het 'Besluit en de Regeling Vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet' gekoppeld (het vrijstellingsbesluit). Hierin is bepaald welke acties er per beschermingscategorie bij bepaalde werkzaamheden noodzakelijk zijn om te handelen volgens de wet (zie ook instrumenten voor bestendig beheer).

1.2 Jaarrond beschermde nesten

Als aanvulling op de Flora- en faunawet heeft het voormalige ministerie van LNV in 2009 een (indicatieve) lijst met vogels geïntroduceerd waarvan de nestlocaties jaarrond beschermd zijn. Bijvoorbeeld het horst van een havik wordt niet jaarrond door de vogels gebruikt, toch is de boom met het horst jaarrond beschermd. Om de functionaliteit van het horst te behouden, is ook de directe omgeving van het horst beschermd. Het vellen van deze boom is ontheffingsplichtig. Zie voor de lijst met jaarrond beschermde nesten bijlage 3.

1.3 Rode lijst soorten

Aanvullend op het wettelijk kader voor de bescherming van soorten bestaan er ook Rode lijsten. Dit is een beleidskader dat aangeeft of soorten bedreigd of kwetsbaar zijn, of sterk achteruit zijn gegaan in aantal. Het beleidsdoel is het voorkomen/beperken van het achteruit gaan of verdwijnen van soorten. Dit beleid valt in principe buiten deze gedragscode. In de praktijk kan een terreinbeherende instantie middels beleid voor deze soorten (aanvullende) beschermende maatregelen vereisen en geeft daarmee invulling aan het Rijksbeleid.

Voor de aangewezen beschermde soorten is in bijlage 2 aangegeven of het ook een soort betreft die op de Rode lijst staat (met een kleine R bij de Nederlandse naam). Voor de overige Rode lijst soorten geldt in principe alleen de algemene zorgplicht.

1.4 Bestendig beheer en onderhoud

Deze gedragscode is specifiek bedoeld voor bestendig beheer en onderhoud in groenvoorzieningen. Het betreft het voortzetten van (regulier) onderhoud, gericht op behoud van de bestaande situatie. De werkzaamheden worden al langer op deze manier uitgevoerd en hebben kennelijk niet verhinderd, of zelfs bijgedragen aan de vestiging en/of instandhouding van beschermde soorten. Daarbij komt dat de werkzaamheden geen nadelige effecten op de aanwezige beschermde soorten mogen hebben.

Indien onderhoudsmaatregelen niet meer plaatsvinden c.q. op een andere wijze gaan plaatsvinden, verandert de functionaliteit van het leefgebied en

kunnen aanwezige soorten verdwijnen. Dan is er geen sprake meer van bestendig beheer.

Voorbeelden van bestendig beheer en onderhoud zijn:

- Jaarlijks maaien van een wegberm in een bepaalde periode.
- Schoffelen van een heestervak.
- Begeleidingssnoei in een laanbeplanting.
- Dunnen van een houtige beplanting.
- Uitmaaien van een sloot/slootoever in de nazomer.
- Op profiel houden van een watergang (onderhoudsbaggeren).

Voorbeelden van niet bestendig beheer en onderhoud zijn:

- Omvorming van een heestervak naar gazon.
- Aanbrengen beplanting in een grasberm.
- Kappen van een laanbeplanting.
- Baggeren/open graven van een dichtgegroeide watergang.
- Intensivering van het onderhoud: bloemrijk grasland wordt gazon.

1.5 Instrumenten voor bestendig beheer en onderhoud

De Flora- en faunawet dient op een passende wijze aandacht en invulling te krijgen. Op hoofdlijnen betreft dit:

- Wettelijke borging: met welk instrument is de aanpak conform de wet geregeld?
- Praktische borging: hoe wordt het zorgvuldig handelen ingevuld en aangetoond?

Voor bestendig beheer zijn conform de Flora- en faunawet en het vrijstellingsbesluit drie wettelijke mogelijkheden beschikbaar voor het borgen van onderhoudswerkzaamheden op locaties met groeiplaatsen en/of (in gebruik zijnde) rust- en verblijfplaatsen van beschermde soorten:

- Wettelijke vrijstelling.
- Vrijstelling op grond van een gedragscode.
- Ontheffing.

Wettelijke vrijstelling

Een wettelijke vrijstelling van de verbodsartikelen 8 t/m 12 geldt, indien wettelijk erkende activiteiten worden verricht op locaties met algemeen beschermde soorten (tabel 1 soorten). Onderhoudswerkzaamheden aan groenvoorzieningen vallen hieronder. Voor deze vrijstelling is geen verdere wettelijk-

ke borging nodig. Wel geldt altijd de zorgplicht van artikel 2 van de Flora- en faunawet.

Vrijstelling op grond van een gedragscode

Een goedgekeurde gedragscode biedt een wettelijke vrijstelling van de verbodsartikelen 8 t/m 12, gebaseerd op een branchegerichte richtlijn voor het zorgvuldig handelen tijdens het verrichten van werkzaamheden op locaties met groeiplaatsen en/of (vaste) rust- en verblijfplaatsen van beschermde flora en fauna. Een door het bevoegd gezag goedgekeurde gedragscode geldt voor een periode van 5 jaar voor het in de gedragscode beschreven inzetbereik (bv bestendig beheer en onderhoud groenvoorzieningen).

Ondanks het toepassen van een gedragscode blijft de wettelijk beschermde status van soorten te allen tijde gelden. Het bewust of onbewust verontrusten, beschadigen of doden van beschermde flora en fauna (verwoord in de artikelen 8 t/m 14 van de Flora- en faunawet, zie bijlage 1) kan tot vervolging leiden. In dergelijke gevallen zal het om een aansprakelijkheidskwestie gaan waarbij in eerste instantie de veroorzaker aansprakelijk wordt gesteld en wordt beboet.

Ontheffing

Indien er een ingreep moet plaatsvinden in een gebied waar groeiplaatsen en/of (vaste) rust- en verblijfplaatsen van beschermde soorten voorkomen en het betreft soorten of maatregelen waarvoor wel een wettelijke borging nodig is en geen gedragscode ingezet kan worden, moet een ontheffing artikel 75C bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland worden aangevraagd. Een alternatief voor een ontheffing is het verwerken van de aanvraag in de (mogelijk noodzakelijke) aanvraag omgevingsvergunning.

Een ontheffingsaanvraag wordt veelal door de initiatiefnemer verzorgd en vereist een gedegen voorbereiding. Een ontheffing geldt voor één project en/of voor één gebied (gebiedsgerichte ontheffing) en heeft een bepaalde geldigheidsduur.

Voorbeelden van ontheffingplichtige werkzaamheden zijn:

- Kappen van een laanbeplanting waarin een roekenkolonie zit.
- Dempen van een sloot waarin de grote modderkruiper leeft.

In het algemeen levert de combinatie van de beschermingsstatus van soorten en de mogelijke instrumenten het onderstaand schema op. Ter toelichting: voor het verrichten van een ruimtelijke ontwikkeling dient een andere gedragscode ingezet te worden. Bijvoorbeeld de gedragscode Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting van Stadswerk.

MOGELIJKHEDEN INZET GEDRAGSCODE			Bestendig beheer en onderhoud	
BESCHERMINGS GRAAD	laag	Niet aangewezen beschermde soorten	A	
		Tabel 1 soorten	V	
		Tabel 2 soorten	G	
	hoog	Vogels	Zonder jaarrond beschermde nesten ¹	G
			Met jaarrond beschermde nesten ¹	G
		Tabel 3 soorten		G
LEGENDA				
A	Algemene zorgplicht geldt			
V	Wettelijke vrijstelling, algemene zorgplicht geldt			
G	Inzet gedragscode mogelijk ²			

1. Het Ministerie (EZ) heeft voor vogels specifiek beleid ontwikkeld waarop gedragscodes en ontheffingen worden getoetst. Zij maakt daarbij onderscheid in vogels met jaarrond beschermde nesten en vogels zonder jaarrond beschermde nesten. Zie bijlage 3.
2. Indien (mogelijk) verbodsbepalingen worden overtreden en geen gedragscode wordt gebruikt, is een ontheffing vereist. Ook kan de wettelijke borging in de vorm van een omgevingsvergunning worden geregeld.

1.6 Reikwijdte van de gedragscode

Deze gedragscode is van toepassing op het uitvoeren van werkzaamheden in groenvoorzieningen met beschermde soorten (tabel 2, 3 en vogels). Het betreft onder meer het beheer en onderhoud van parken, groenstroken, bermen, watergangen en (laan)beplantingen binnen en buiten de bebouwde kom. In tegenstelling tot natuurterreinen geldt veelal een meervoudige doelstelling waarbij natuur een ondergeschikte rol speelt.

1.6.1 Soortbescherming

De gedragscode werkt volgens de principes van de algemene zorgplicht. Het doden, verontrusten en/of beschadigen van alle aanwezige wilde flora en fauna wordt voorkomen of zoveel mogelijk beperkt.

Voorkomen schade aan beschermde individuen, groeiplaatsen van beschermde flora en rust- en verblijfplaatsen van beschermde fauna: de wet wordt niet overtreden. Dit wordt bereikt met zorgvuldig handelen als onderdeel van het uitvoeren van bestendig beheer.

Beperken schade aan groeiplaatsen, rust- en verblijfplaatsen en individuen: de gunstige staat van in stand houding van de soort en de functionaliteit van de locatie blijft behouden waarbij op het niveau van een beschermd individu en/of een individuele groeiplaats/verblijfplaats verbodsbepalingen overtreden (kunnen) worden. Het vrijstellingsbesluit biedt hiervoor ruimte op basis deze goedgekeurde gedragscode. Voor vogels en tabel 3 soorten is deze ruimte beperkt. Het vrijstellingsbesluit kan hierbij slechts worden benut indien de werkzaamheden invulling geven aan de volgende, wettelijk erkende, belangen:

1. Volksgezondheid en openbare veiligheid.
2. Bescherming van flora en fauna.

Openbare veiligheid is het grootste belang waar bestendig beheer en onderhoud van groenvoorzieningen invulling aan geeft. Het betreft bijvoorbeeld:

- Veilig en functioneel houden van infrastructuur.
- Veilig en functioneel houden van waterkeringen en waterwerken.
- Veilig en functioneel houden van sport- en recreatieterreinen.
- Peilbeheer.

1.6.2 Gebiedsbescherming

Groenvoorzieningen kunnen deel uitmaken van gebieden met een wettelijke natuurstatus (vnl. Natura 2000). Voor deze gebieden gelden de Natuurbeschermingswet en de Flora- en faunawet naast elkaar. Voor de Natuurbeschermingswet dient een apart vergunningstraject doorlopen te worden. De gedragscode geldt niet als vrijstelling voor de bepalingen uit de Natuurbeschermingswet.

Daarnaast is het mogelijk dat vanuit Rijksbeleid of lokaal beleid (via een vastgesteld beleidsplan of bestemmingsplan) gebieden een bijzondere of waardevolle status hebben. Ook deze status kan leiden tot een aanvullend kader en aanvullende handelingen op deze gedragscode. Dit dient bekend gemaakt te worden door de opdrachtgever of initiatiefnemer.

2. WERKVOORBEREIDING

Zorgvuldig handelen in de praktijk vraagt om een goede en eenduidige voorbereiding. Zowel door de opdrachtgever als door de opdrachtnemer. Afhankelijk van het type contract, verschuift de taakverdeling tussen opdrachtgever en opdrachtnemer. De opdrachtgever blijft altijd de eindverantwoordelijke partij inzake de naleving van de gedragscode. In onderstaande uitwerking is uitgegaan van een traditionele taakverdeling (RAW-frequentiebestek).

2.1 Deskundigheid

Het invullen en borgen van de Flora- en faunawet vereist een bepaalde deskundigheid. Het betreft deskundigheid bij zowel de opdrachtgever, opdrachtnemer als overige betrokken partijen. Deze bestaat uit:

- Kennis.
- Vaardigheden.
- Houding.
- Ervaring.

Het bevoegd gezag hanteert onderstaande definitie voor een deskundige (zie kader). Personen die voldoen aan deze definitie, worden door het bevoegd gezag erkend als een deskundige bij het toepassen van deze gedragscode.

Stadswerk en VHG hebben ten behoeve van het uitvoeren en contracteren van werkzaamheden, deze deskundigheid nader uitgewerkt. Op hoofdlijnen is er sprake van 2 typen deskundigheid:

1. Verzamelen soortinformatie: zorgvuldig inventariseren.
2. Voorbereiden en realiseren onderhoud: zorgvuldig handelen tijdens de realisatie.

Dit is nader uitgewerkt in bijlage 4.

Definitie deskundige, Ministerie van Economische Zaken

december 2013

Met een deskundige wordt bedoeld een persoon die aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. De ervaring en kennis dient te zijn opgedaan doordat de deskundige:

- *op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of*
- *op MBO niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Flora- en faunawet, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; en/of*
- *als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau; en/of*
- *zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdiervereniging, RAVON, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied) en/of*
- *zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of -bescherming.*

2.2 Stappenplan werkvoorbereiding opdrachtgever

De volgende acties en stappen gelden voor de initiatiefnemer/(gedelegeerd) opdrachtgever tijdens de werkvoorbereiding.

Verzamelen actuele basisinformatie

1. Zoneringsdocument/kaart waaruit blijkt waar specifieke natuurgebieden liggen (wettelijk beschermd en/of lokaal waardevol): Wat zijn de restricties voor het werk?
2. Actuele en bruikbare informatie over de aanwezigheid van beschermde soorten tabel 1 (concentraties), tabel 2, tabel 3 soorten en vogels en bepaalde aandachtsoorten (bv Rode lijst-soorten op basis van soortenbeleid). Zie bijlage 5 voor informatie over inventarisatiemethoden.

De informatie beschikbaar stellen als kaartbeeld(en) met daarop locaties/concentraties van groeiplaatsen, rust- en verblijfplaatsen en bijbehorende gegevens (o.a. soort en type rust- en verblijfplaats) en hoe deze soorten te behouden of te ontwikkelen. Actuele informatie is niet ouder dan 5 jaar. Om deze basisinformatie te verkrijgen is de inzet van deskundigen op het gebied van inventariseren veelal aan de orde (zie 2.1 en bijlage 4).

3. Beheerplan, werkplan en/of onderhoudsplan met daarin de gewenste beheer- en onderhoudsstrategie om de terreindoelstelling te bereiken (terreinbeheer).
4. Opdrachtspecificatie: welke werkzaamheden worden verwerkt in de opdracht, aangevuld met uitvoeringsspecificaties zoals tijdpad en fasering.
5. Welke juridische borging van de Flora- en faunawet is nodig? Voor bestendig beheer geldt vrijwel altijd dat volgens deze gedragscode kan worden gewerkt.

Uitvoerbaarheidstoets

1. Levert de combinatie van basisinformatie conflicten of beperkingen op; is de opdracht uitvoerbaar?
2. Resulteert de voorgenomen opdracht en aanpak in het behalen van de doelstelling van de organisatie voor het terrein?

Indien op één of beide vragen het antwoord nee is, dient de basisinformatie aangepast te worden (bv bijstellen planning of bijstellen beheerdoel).

Opstellen opdracht/contract

1. Verwerken van de basisinformatie in het contract en bijbehorende aanbestedingsprocedure. Hierbij kan onder meer gebruik gemaakt worden van de RAW systematiek en een organisatie specifiek moederbestek.
2. Starten aanbesteding.

2.3 Stappenplan werkvoorbereiding opdrachtnemer

In het kader van de aanbesteding geldt dat opdrachtnemer zich goed informeert over het contract voorstel (haal- en brengplicht). En vervolgens dient de informatie op een juiste wijze verwerkt te worden tot een aanpak van de realisatie.

1. Opdrachtnemer controleert het voorstel op volledigheid (zie basisinformatie opdrachtgever).
2. Opdrachtnemer verricht een risicoanalyse: is het werk uitvoerbaar? Indien er complicaties zijn, wordt met de opdrachtgever nader afgestemd (bijvoorbeeld via de Nota van Inlichtingen).
3. Opdrachtnemer werkt het te realiseren contract uit tot een plan van aanpak Flora- en faunawet.
4. Opdrachtnemer legt het plan van aanpak ter acceptatie voor aan de opdrachtgever (bijvoorbeeld als onderdeel van de gunning).
5. Opdrachtnemer zorgt voor deskundig personeel en dat het uitvoerend personeel een instructie krijgt inzake het plan van aanpak en de te verrichten activiteiten.
6. Opdrachtnemer verricht een eventuele inspectie van het terrein voorafgaand aan de uitvoering van onderhoudsmaatregelen (beheercategorie afhankelijk). Rapporteert resultaten en stemt aanvullende noodzakelijk acties af met de opdrachtgever.
7. Opdrachtnemer werkt conform het plan van aanpak tijdens de te verrichten onderhoudsmaatregelen.
8. Indien er tijdens de looptijd van het contract nieuwe (soort)informatie beschikbaar komt, wordt het plan van aanpak daarop afgestemd (in samenspraak met de opdrachtgever).

2.4 Plan van aanpak

Het plan van aanpak Flora- en faunawet, in het kort plan van aanpak, vormt de specifieke uitwerking van de gedragscode en een bepaalt contract voor de realisatie van de werkzaamheden.

Dit plan van aanpak wordt in principe door de opdrachtnemer opgesteld maar kan eventueel ook door de opdrachtgever zijn opgesteld (dit hangt samen met het type contract). Het plan van aanpak dient door een deskundige te worden opgesteld.

Voor het plan van aanpak geldt het navolgende format als richtlijn:

Format plan van aanpak Flora- en faunawet, bestendig beheer

1. Algemene werkbeschrijving

Plan van aanpak hoort bij bestek/werkomschrijving.....

2. Risicoanalyse

Ordenen contractinformatie

- Werklocatie
- Werkzaamheden
- Planning
- Soortinformatie

Uitwerken risicoanalyse

Welke flora en fauna risico's gelden op basis van te verrichten werkzaamheden, locatie, soortinformatie en planning?

- Welke verboden kunnen overtreden worden?
- Zijn er alternatieven qua uitvoering? -> benutten nota van inlichting
- Conclusie: geldt het juiste belang, is het werk uitvoerbaar (Go/ No Go)
=> ontheffing of gedragscode?

3. Risicomanagement: Uitwerken zorgvuldig handelen

Deskundig handelen

- Inzet deskundig personeel (en aantoonbaarheid)
- Wanneer een werkinstructie: overdracht informatie en werkwijze

Zorgvuldig handelen (mitigerende maatregelen)

- Algemeen zorgvuldig handelen:
 - Controle informatie in het veld
 - Werkrichting/werktechniek/fasering
 - Geluid
 - Bodemverdichting
 - Planning
 - Menselijke aanwezigheid
 - Gebruik meststoffen en bestrijdingsmiddelen
- Specifiek zorgvuldig handelen:
 - Aanbrengen markeringen: tijdelijke beschermingszones
 - Specifieke aanpak in de beschermingszones

4. Verzamelen en uitwisselen gegevens

- Is inventariseren van soortgegevens onderdeel van de opdracht?
- Format voor overdracht soortgegevens
- Overdrachtsmomenten

5. Communicatie

- Taakverdeling: wie communiceert over wat aan wie
- Overlegmomenten
- Bijwoonpunten/veldcontroles
- (Eind)evaluatie

6. Omgaan met calamiteiten

Hierna volgt een toelichting per onderdeel.

2.4.1 Risicoanalyse

Dit onderdeel besteedt aandacht aan WELKE risico's zich voordoen en wat de organisatiestrategie hierbij is. De risicoanalyse omvat de volgende items:

- Ordenen en combineren informatie: locatie, werkzaamheden, soortinformatie en planning.
- Inventariseren van de onderhoudsactiviteiten per beheergroep die worden beïnvloed door (mogelijk) aanwezige beschermde flora en fauna: welke verbodsbepalingen worden mogelijk overtreden tijdens de uitvoering van het werk?
- Afwegen van keuzemogelijkheden qua uitvoering: voorkomen en beperken van overtredingen:
 - Deels uitvoerbaar/niet uitvoerbaar binnen de contractbepalingen (Go or No GO).
 - Benutten of creëren van planningsruimte.
 - Zorgvuldig handelen: aangeven van de mogelijke werktechnieken.
 - Afwegen belang en type werkzaamheden: is de gedragscode inzetbaar?
- Welke noodzakelijke extra handelingen moeten verricht worden om de overige risico's nader in beeld te brengen (bijvoorbeeld terreininspectie voorafgaand aan de uitvoering).

2.4.2 Risicomanagement

HOE met de risico's om te gaan staat beschreven in dit onderdeel van het plan van aanpak. Dit onderdeel geeft invulling aan deskundigheid en het algemeen en specifiek zorgvuldig handelen:

Deskundigheid

Contract specifiek uitwerken van de benodigde deskundige personen en het niveau per persoon (zie 2.1 en bijlage 4). Bijvoorbeeld voor een maaicontract dienen alle maaiers die zelfstandig werken op plaatsen met beschermde soorten niveau 1 te hebben. Voor snoeiwerk of schoffelwerk is slechts 1 deskundig persoon per ploeg nodig.

Algemeen zorgvuldig handelen

- Opstellen planning: uitzetten werkzaamheden in de tijd en vertaalslag maken van uitvoeringsperiode naar aandachtspunten voor het uit te voeren werk.

- Keuze werktechniek en te gebruiken materieel.
- Hoe worden de algemene voorzorgsmaatregelen ingevuld (bijvoorbeeld insporingsdiepte). Dit is de contract specifieke uitwerking van de gedragscode.
- Zie voor aandachtspunten en maatregelen Hoofdstuk 3.

Specifiek zorgvuldig handelen

Uitwerken per soort/typegroeiplaats/ rust- en verblijfplaats.

- Hoe worden de te beschermen groeiplaatsen of rust- en verblijfplaatsen beveiligd? Detaillering van de gedragscode per beheergroep/maatregel en soort/soortgroep. Bijvoorbeeld bij het maaien van een wegberm in juni wordt bij een eendennest een beschermingszone van 5m, gemarkeerd met lint en piketten, toegepast.
- Zie voor aandachtspunten en maatregelen Hoofdstuk 3.

2.4.3 Verzamelen en uitwisselen gegevens

Tijdens de uitvoering van onderhoudswerkzaamheden heeft de opdrachtnemer ogen en oren in het terrein. De betrokkenen kunnen (c.q. moeten conform contract) groeiplaatsen en rust- en verblijfplaatsen constateren en de gegevens daarvan overdragen aan de opdrachtgever.

Wat wordt er dan geregistreerd en hoe wordt het geregistreerd? Het betreft de volgende onderdelen:

- Alle **waarnemingen** worden overgedragen aan de opdrachtgever tijdens de oplevering van het werk of volgens een frequentie zoals onderling wordt overeengekomen (bijvoorbeeld maandelijks). Hiervoor kan de door de opdrachtgever verstrekte kaartset en lijst met aanwezige beschermde flora en fauna worden gebruikt of worden afspraken gemaakt op basis van een specifiek (digitaal) format.
- Indien tijdens de uitvoering moet worden afgeweken van het plan van aanpak, dient dit in samenspraak met de opdrachtgever of de ingestelde directie te worden besloten. Alle **afwijkingen** dienen te worden geregistreerd en te worden gerapporteerd volgens een van tevoren afgesproken frequentie (bijvoorbeeld wekelijks). Eventueel kan het plan van aanpak worden aangepast (levend document).
- Registratiewijze **niet uitgevoerde werkzaamheden**. Dit geeft inzicht in achterwege gebleven onderhoudsmaatregelen die op een later tijdstip nog moeten plaatsvinden (mogelijk meerwerk). De resulteert veelal ook in een andere aanpak: aanpassen plan van aanpak.

De relevante gegevens en documentatie dienen na afloop van het werk te worden gearchiveerd door de opdrachtgever en minimaal 2 jaar te worden bewaard.

2.4.4 Communicatie

Hieronder kunnen de volgende onderdelen worden gerangschikt:

- Contactpersonen en aanspreekpunten Flora- en faunawet bij opdrachtgever en opdrachtnemer.
- Publiceren informatie over zorgvuldig handelen (bijvoorbeeld infopaneel of krantenartikel).
- Waar worden de documenten bewaard op de werklocatie (bijvoorbeeld plan van aanpak en werkinstructie liggen in de werkkeet).
- Afstemming tussen opdrachtgever en opdrachtnemer.

Tijdens en na afloop van het werk dienen er evaluatiemomenten te zijn. Het is raadzaam om al vroeg in de looptijd van een onderhoudscontract een tussentijdse evaluatie in te lassen en dit op te nemen in het plan van aanpak. Dit voorkomt discussies achteraf. Deze tussentijdse evaluatie kan op initiatief van de opdrachtnemer en/of opdrachtgever worden ingelast. Daarnaast dient de opdracht te worden afgesloten met een eindevaluatie ter verbetering van het werkproces.

Aandachtspunten tussentijdse evaluatie

- Komt de soortinformatie overeen met de werkelijkheid?
- Is er voldoende deskundigheid binnen de organisatie beschikbaar?
- Worden de werkzaamheden conform het plan van aanpak uitgevoerd?
- Functioneren de beschermende maatregelen (beveiliging) naar behoren?
- Voldoet het plan van aanpak nog?

Indien het antwoord op (een van) deze punten "nee" is, dienen er vervolgacties besproken te worden met daarbij aandacht voor wie de actie realiseert en voor wanneer. Tevens dient duidelijk te worden gemaakt wat de gevolgen zijn indien er geen vervolgacties worden ondernomen (bv inzet bevoegd gezag).

Aandachtspunten eindevaluatie

Aandachtspunten van de tussenevaluatie, aangevuld met:

- Zijn er verbeterpunten voor de gedragscode (melden bij Stadswerk).

- Hoe is de informatie-uitwisseling met de opdrachtgever verlopen; zijn er verbeterpunten?

2.4.5 Omgaan met calamiteiten

Een calamiteit betreft een onvoorziene gebeurtenis die actie vereist vanwege een acuut risico voor de volksgezondheid en/of openbare veiligheid. In het kader van de Flora- en faunawet kan dit situaties opleveren die specifiek aandacht vragen. Enkele voorbeelden zijn:

- Het als gevolg van een storm verwijderen van afgebroken takken en kroondelen uit een boom boven een openbare weg. In de boom zit een bewoond nest.
- Het vanwege aanhoudende zware regenbuien versterken en verhogen van een waterkering in april op een locatie waar orchideeën staan.

Bij calamiteiten is er dus een acute botsing tussen het belang van openbare veiligheid of volksgezondheid en behoud van de beschermde soorten.

In het plan van aanpak dient aandacht te worden besteed hoe er met calamiteiten wordt omgegaan. Opdrachtgever en opdrachtnemer dienen hier veelal gezamenlijk invulling aan te geven. Het betreft onder andere de inzet van een externe partij. Navolgend een algemene richtlijn voor het plan van aanpak bij calamiteiten.

Bij vermeende calamiteiten dient als volgt te worden gehandeld:

1. Is er sprake van een acuut risico voor de volksgezondheid en/of openbare veiligheid? Eventueel te beoordelen door inzet van een bevoegde instantie of persoon zoals GGD, Wegbeheerder of Waterschap.
Nee = Geen calamiteit.
Ja = Een calamiteit, Ga verder met vraag 2.
2. Is er sprake van aanwezigheid van groeiplaatsen van beschermde flora en/of vaste rust- en verblijfplaatsen van beschermde fauna en is de functionaliteit in het geding? Te beoordelen door een deskundige op het vlak van inventariseren.
Nee = Maatregelen uitvoeren om risico weg te nemen.
Ja = Ga verder met 3.
3. Handelen conform de volgende prioritering:
 - a. Het risico wegnemen door dusdanig te werken dat de nadelige effecten voor flora en fauna zo veel mogelijk worden beperkt. Bijvoorbeeld bij een dassenburcht of vossenburcht onder een breukgevaarlijke boom, de boom verwijderen met een telesco-

pische kraan of kraan met lange giek zodat niet op de burcht wordt gereden.

- b.** De schade aan de groeiplaats of rust- en verblijfplaats zo veel mogelijk beperken. Bijvoorbeeld takken in de kroon van een laanboom wegnemen en het stamstuk waar vleermuizen in verblijven laten staan.
- c.** Het risico wegnemen met blijvende schade aan de groeiplaats of rust- en verblijfplaats. De analyse en de te nemen handelingen dienen te worden bepaald door een deskundige. De aanpak dient te worden gedocumenteerd en minimaal 2 jaar te worden bewaard door de opdrachtgever. Bijvoorbeeld het verwijderen van een door een herfststorm scheefgezakte boom boven een parkeerplaats met daarin een horst van een buizerd.

3. **MAATREGELEN PER BEHEERCATEGORIE**

Dit hoofdstuk vormt de basis voor de uitwerking van het plan van aanpak.

In eerste instantie wordt per beheergroep inzicht gegeven in de mogelijk aanwezige soorten en aanpak op hoofdlijnen. Vervolgens zijn maatregelen uitgewerkt ten aanzien van het algemeen zorgvuldig handelen. Het hoofdstuk besluit met maatregelen op het niveau van soortgroepen ten behoeve van het specifiek zorgvuldig handelen.

3.1 Maatregelen per beheergroep

Op basis van de beschermingsstatus van soorten in de Flora- en faunawet, gekoppeld aan de mogelijke biotoopvariatie van de diverse groenvoorzieningen zijn in deze paragraaf 7 beheergroepen geformuleerd en uitgewerkt. Per beheergroep zijn maatregelen en aandachtspunten opgenomen voor zorgvuldig handelen tijdens de uitvoering van onderhoudswerkzaamheden.

Per contract worden voor de aangetroffen beheergroepen en soorten de maatregelen specifiek gemaakt in het plan van aanpak.

1. Houtige boombegroeiingen met intensief beheerde kruidenvegetatie of verharding als onderetage

Solitaire bomen

Boomgroepen, boomweides

Lanen, straatbeplantingen en rijbeplantingen

Stappen	Specificaties en handelingen
<i>Soortgroepen</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Vogels (nesten, slaappleatsen en holten). - Vleermuizen (holten). - Planten (groeipleatsen).
<i>Zorgvuldig handelen</i>	<p>Uitwerken algemeen en specifiek zorgvuldig handelen. Het betreft onder meer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Behoud groeipleatsen/(vaste) rust- en verblijfpleatsen. Indien van toepassing werken met beschermingszones (zie 3.3). - Toepassen van (de met de opdrachtgever overeengekomen) optimale werkperioden/werkmomenten (inzet natuurkalenders, zie 3.2). - Gefaseerd werken: b.v. bomen met een bewoond nest worden overgeslagen en na de broedperiode gesnoeid. - Bij jaarrond beschermde nesten moeten de werkzaamheden zodanig worden uitgevoerd dat de functionaliteit niet wordt aangetast. - Aanwezigheid en verstoring beperken bij nesten en holten.

2. Houtige boombegroeiingen met houtige en kruidige ondergroei

Houtwallen

Singels

Bos

Boombepanting in struweel/heestervak

Stappen	Specificaties en handelingen
<i>Soortgroepen</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Vogels (nesten, holten, roest- en slaappleatsen). - Vleermuizen (holten, foerageergebied en vliegroute). - Planten (groeipleatsen). - Bosmieren (hoplen). - Zoogdieren (eekhoornnest, muizen- en konijnenholten, dassen- en beverburchten en vossenbouw). - Reptielen (ringslang broedhoop). - Diverse soorten: schuilpleatsen (o.a. takkenrillen).
<i>Zorgvuldig handelen</i>	<p>Uitwerken algemeen en specifiek zorgvuldig handelen. Het betreft onder meer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Behoud groeipleatsen/(vaste) rust- en verblijfpleatsen. Keuze voor werken met beschermingszones (zie 3.3). - Toepassen van de met de opdrachtgever overeengekomen werkperioden/werkmomenten (inzet natuurkalenders, zie 3.2). - Werkrichting: gewenning op laten treden en vluchtroute bieden. - Inzet gefaseerd werken: welke opdeling van het areaal, doorlooptijd en ingrijpmoment per fase (bv dunnen park-bos in 2 fasen over 4 jaar). - Aanwezigheid en verstoring beperken bij nesten en holten.

3. Houtige struweelbegroeiingen

Griend en hakhout

Hakhoutwal

Bosplantsoen

*Indien er opgaande bomen (overstaanders)
aanwezig zijn, zie 2.*

Stappen	Specificaties en handelingen
<i>Soortgroepen</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Vogels (nesten, roest- en slaapplaatsen). - Planten (groeiplaatsen). - Bosmieren (hopen). - Zoogdieren (eekhoornnest, muizen- en konijnenholen, dassen- en beverburchten en vossenbouw). - Reptielen (ringslang broedhoop). - Diverse soorten: schuilplaatsen (o.a. takkenrillen). vleurmuizen
<i>Zorgvuldig handelen</i>	<p>Uitwerken algemeen en specifiek zorgvuldig handelen. Het betreft onder meer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Behoud groeiplaatsen/(vaste) rust- en verblijfplaatsen. Keuze voor werken met beschermingszone (zie 3.3). - Toepassen van de met de opdrachtgever overeengekomen werkperioden/werkmomenten (inzet natuurkalenders, zie 3.2). - Werkrichting: gewenning op laten treden en vluchtroute bieden. - Inzet gefaseerd werken: welke opdeling van het areaal, doorlooptijd en ingrijpmoment per fase (bv afzetten hakhout in 4 fasen over 4 jaar). - Aanwezigheid en verstoring beperken bij nesten.

4. Houtige sierbegroeiingen

*Opgaande heestervakken met intensief be-
 heerde rand en ondergrond*

Bodembedekkende heestervakken

Hagen en blokhagen

Klimplanten

Stappen	Specificaties en handelingen
<i>Soortgroepen</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Vogels (nesten, roest- en slaappleatsen). - Planten (groeipleatsen). - Zoogdieren (o.a. muizen- en konijnenholen). - Diverse soorten: schuilpleatsen (o.a. takkenrillen).
<i>Zorgvuldig handelen</i>	<p>Uitwerken algemeen en specifiek zorgvuldig handelen. Het betreft onder meer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Behoud groeipleatsen/(vaste) rust- en verblijfpleatsen. Keuze voor werken met beschermingszone (zie 3.3). - Toepassen van de met de opdrachtgever overeengekomen werkperioden/werkmomenten (inzet natuurkalenders, zie 3.2). - Werkrichting: gewenning op laten treden en vluchtroute bieden. - Aanwezigheid en verstoring beperken bij nesten.

5. Kruidige begroeiingen met jaarlijks extensief onderhoud

Ruig gras, ruw gras, lang gras, bermgras
Bloemrijk gras, ecogras (al dan niet begraast)
Ruigte

Stappen	Specificaties en handelingen
<i>Soortgroepen</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Vogels (nesten). - Planten (groeiplaatsen). - Amfibieën (migratieroute) - Zoogdieren (o.a. muizen- en konijnenholen).
<i>Zorgvuldig handelen</i>	<p>Uitwerken algemeen en specifiek zorgvuldig handelen. Het betreft onder meer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Behoud groeiplaatsen/(vaste) rust- en verblijfplaatsen. Keuze voor werken met beschermingszone (zie 3.3). - Toepassen van de met de opdrachtgever overeengekomen werkperioden/werkmomenten (inzet natuurkalenders, zie 3.2). - Minimale maaihoogte vaststellen: hoe hoger des te meer er wordt gespaard. - Inzet gefaseerd werken: welke opdeling van het areaal, doorlooptijd en ingrijpmoment per fase (bv bermstrook versus aanliggend grasland). - Te maaien terrein voorbereiden: tijdelijke inzet akoestische verjaagmiddelen voor reeën en hazen (bv. 1 dag voor het maaienzakken ophangen). - Maai/trekker combinatie uitrusten met een wild-redder. - Werkrichting: vluchtroute bieden (van binnen naar buiten). - Op maailocaties met beschermde flora, af te voeren maaisel tijdelijk laten liggen in verband met zaadval. - Aanwezigheid en verstoring beperken bij nesten. - Aandacht voor migratie Amfibieën (paddentrek.)

6. Kruidige begroeiingen met jaarlijks intensief onderhoud

Gazon

Sportvelden, ligweides

Eénjarigen, perkplanten

Vaste planten (borders en verticaal groen)

Voor deze begroeiingen geldt geen specifiek beheer gericht op de instandhouding van beschermde flora en fauna.

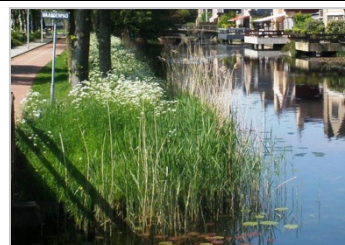
Aandacht voor migratie amfibieën (paddentrek).

Bij deze begroeiingen kan er sprake zijn van schade als gevolg van de aanwezigheid van beschermde diersoorten. Bestrijding van de soorten valt buiten het bestendig beheer zoals verwoord in deze gedragscode.

7. Kruidige waterbegroeiingen en overgangen land-water

(Onder-)waterbegroeiing
Oeverbegroeiing
Rietland
Moeras

Stappen	Specificaties en handelingen
<i>Soortgroepen</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Vogels (nesten). - Vissen. - Amfibieën. - Zoogdieren (o.a. bever). - Reptielen (ringslang). - Insecten. - Planten (groeiplaatsen).
<i>Zorgvuldig handelen</i>	<p>Uitwerken algemeen en specifiek zorgvuldig handelen. Het betreft onder meer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Behoud groeiplaatsen/(vaste) rust- en verblijfplaatsen. Keuze voor werken met beschermingszone (zie 3.3). - Toepassen van de met de opdrachtgever overeengekomen werkperioden/werkmomenten (inzet natuurkalenders, zie 3.2). - Minimale maaihoogte vaststellen: hoe hoger hoe meer er wordt gespaard. - Inzet gefaseerd werken: welke opdeling van het areaal, doorlooptijd en ingrijpmoment per fase (bv rietland in 3 fasen maaien: 1 fase per jaar). - Te maaien terrein voorbereiden: inzet akoestische verjaagmiddelen voor reeën en hazen (bv zakken ophangen). - Maai/trekker combinatie uitrusten met een wild-redder. - Werkrichting: vluchtroute bieden (van druk naar rustig). - Op maailocaties met beschermde flora, af te voeren maaisel tijdelijk laten liggen in verband met zaadval. - Aanwezigheid en verstoring beperken bij nesten.

3.2 Maatregelen algemeen zorgvuldig handelen

Voor het onderhouden van groenvoorzieningen in het algemeen en met name wanneer er in de groenvoorzieningen beschermde planten en dieren voorkomen, dient de opdrachtnemer invulling te geven aan de algemene zorgplicht en zorgvuldig handelen. Het betreft het tegengaan van beschadiging, verontrusting en doden van (algemeen) beschermde planten en dieren. Per contract dient dit, door/onder begeleiding van een deskundige, specifiek te worden uitgewerkt in het plan van aanpak Flora- en faunawet. Het gaat om de volgende aspecten:

- Verkennen werklocatie.
- Insporing en bodemverdichting.
- Fysieke aanwezigheid.
- Geluidsoverlast.
- Werkperioden.
- Werkrichting.
- Gefaseerd werken.
- Gebruik meststoffen en bestrijdingsmiddelen.

1. Verkennen werklocatie

Voorafgaand aan het werk wordt de verstrekte informatie in het terrein gecontroleerd: lokaliseren groeiplaatsen en rust- en verblijfplaatsen, vaststellen gebruiksstatus en registreren.

Het beschermen van groeiplaatsen en rust- en verblijfplaatsen gebeurt tijdelijk: vlak voor aanvang van de werkzaamheden de markering aanbrengen en zo snel mogelijk de markering verwijderen na afronding van de werkzaamheden. Nadere informatie over het zorgvuldig handelen (werktechnieken) en de in te stellen beschermingszones bij groeiplaatsen en vaste rust- en verblijfplaatsen is te vinden in paragraaf 3.3.1

2. Insporing en bodemverdichting

Voor het behoud van de aanwezige beschermde (bodem-)vegetaties dient de insporing van werktuigen en de verdichting van de bodem tot een minimum te worden beperkt. Hiervoor gelden de volgende richtlijnen die in samenspraak met de opdrachtgever ingevuld dienen te worden (maatwerk op basis van de terreindraagkracht, seizoen e.d.):

- Bepaal maximaal toegestane insporing ten opzichte van de 0-situatie en het maaiveldniveau.

- Bepaal maximale toegestane verdichting ten opzichte van de 0-situatie.
- Beperk het aantal verplaatsingen van werktuigen tot een minimum (combineer werktuigen en werkgangen).
- Bepaal de routing: of via één vaste route of juist zoveel mogelijk spreiden van de rij-route.
- Voer geen onderhoudswerkzaamheden met zware machines in natte perioden uit.
- Stem type band, aantal banden en bandenspanning af op terreinomstandigheden.

3. Fysieke aanwezigheid

Op het moment dat er wordt gewerkt, vindt er verstoring/ verontrusting plaats door het aanwezig zijn (geldt met name voor vogels en zoogdieren). Om dit te beperken dient de verstoringperiode tot een minimum beperkt te worden. Hiervoor gelden de volgende richtlijnen:

- Beperk het aantal verstoringsmomenten: concentreer of combineer maatregelen per locatie zo veel mogelijk.
- Optimaliseer het werkproces zo dat de maatregel in een beperkte tijd kan plaatsvinden.
- Werk met werktuigen voorzien van een afgesloten cabine waardoor de fysieke aanwezigheid van de mens door de aanwezige dieren als beperkt wordt ervaren.

4. Geluidsoverlast

Om verstoring van aanwezige fauna tegen te gaan dient geluidsoverlast als gevolg van werktuigen tot een minimum beperkt te worden. Dit geldt vooral voor vogels en zoogdieren. Hiervoor gelden de volgende richtlijnen:

- Gebruik apparaten die weinig geluid produceren: bv inzet elektrische/ hydraulische heggenschaar i.p.v. motor heggenschaar.
- Beperk geluidspieken.
- Beperk verrassingen en laat gewenning optreden (dus niet de motor-zaag starten binnen de beschermingszone bij een bewoond nest).

5. Werkperioden

De Flora- en faunawet schrijft geen werkperioden voor. In principe is er dan ook ruimte voor jaarrond onderhoud. Om specifiek in te kunnen spelen op de aanwezige soorten en hun kwetsbare periode(n), kan gebruik gemaakt wor-

den van natuurkalenders. Een natuurkalender is een richtlijn die indicatief de actieve en niet actieve periode per soort aangeeft. Via het loket van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland kan een natuurkalender worden gedownload (zie www.rvo.nl).

De opdrachtgever kan werkperiodes voorschrijven (bijvoorbeeld op basis van een planningstabel en/of natuurkalender. In algemene zin dient rekening gehouden te worden met de volgende perioden:

- Voortplantingsseizoen.
- Winterrust.

Deze perioden dienen soortspecifiek uitgewerkt te worden in het plan van aanpak.

6. Werkrichting

Ondanks zorgvuldig handelen is verstoring van met name fauna niet altijd onvermijdelijk. Indien er verstoring plaats vindt, dient er een goede vluchtroute beschikbaar te zijn (geldt met name voor vogels en zoogdieren). Dit om bijvoorbeeld verkeersslachtoffers te voorkomen. Werk van een drukke rand van een groengebied (bijvoorbeeld hoofdontsluitingsweg of woonwijk) naar een rustige rand of groene kern (bijvoorbeeld overig groengebied, buitengebied). Werk bij onderhoudswerkzaamheden langs oevers van land naar water. Werk op een kruidenrijk perceel van binnen naar buiten.

7. Gefaseerd werken

Voor het in stand houden van beschermde flora en fauna in relatie tot het terreintype is veelal onderhoud noodzakelijk. Het beperken van schade als gevolg van onderhoud kan plaats vinden door het werk gefaseerd uit te voeren. Dit levert veelal nog voordelen voor de aanwezige soorten op, omdat er verschillende ontwikkelingsstadia ontstaan (bv spreiding in ouderdom van rietland).

Vormen van gefaseerd werken zijn:

- Enkele te onderhouden objecten volledig overslaan (bv. twee van de tien sloten).
- Stroken van een object overslaan (bv. het deel van de wegberm dat niet direct aan de weg grenst).
- Delen van het object overslaan (bv. hoekje van het heestervak waar eenden broeden).

In het beheerdocument van de opdrachtgever of in het plan van aanpak van de opdrachtnemer dient dit nader uitgewerkt te worden (lokaal maatwerk).

8. Gebruik meststoffen en bestrijdingsmiddelen

Afhankelijk van het gemeentelijk (milieu-)beleid is het toepassen van bepaalde bestrijdingsmiddelen in groenvoorzieningen toegestaan. In relatie tot het voorkomen van beschermde flora en fauna dient het gebruik van meststoffen en bestrijdingsmiddelen te worden beperkt, waarbij de volgende keuzevolgorde geldt:

- 1e keus: mechanische bestrijding.
- 2e keus: biologische bestrijding.
- 3e keus: chemische bestrijding.

Dit moet in overleg met de opdrachtgever worden bepaald (groenbeleid).

Bestrijding van plaagdieren (onder andere muskusrat en bruine rat) en het voorkomen/bestrijden van schade door dieren (onder andere jacht op konijnen) vallen buiten deze gedragscode.

3.3 Maatregelen specifiek zorgvuldig handelen

3.3.1 Beschermingszones

Wanneer er in groenvoorzieningen groeiplaatsen of rust- en verblijfplaatsen voorkomen van beschermde flora of fauna dienen deze tijdelijk te worden beschermd indien de maatregel schade toebrengt aan het lokale voortbestaan van de soort.

Onder tijdelijk te beschermen locaties vallen:

- In gebruik zijnde broedplaatsen van vogels (bv. vogelnesten, boomholtes, nestkasten).
- Broedlocaties die jaarlijks worden gebruikt, maar niet jaarrond (bv. een havikshorst in een boom, ijsvogelhol in een oever/boomkluit) en kolonieplaatsen (o.a. blauwe reiger en oeverzwaluw). Dit betreft onder meer de locaties van vogels met jaarrond beschermde nesten. Hierbij dienen ook buiten het broedseizoen beschermende maatregelen te worden toegepast.
- Holle bomen die fungeren als kraambomen en/of winterverblijven voor vleermuizen.
- Burchten en bouwen (o.a. das en bever).
- (Broed)hopen (o.a. bosmieren en ringslang).
- Takkenrillen, takkenhopen en liggend, zwaar dood hout in gebruik door egels, muizen, marters en/of amfibieën.

- Groeiplaatsen van beschermde planten indien de beheermaatregel nadelig is (zie maatregelen beheer per beheercategorie in paragraaf 3.2).
- Migratiezones amfibieën (voorjaarstrek).
- Voortplantingslocaties vissen, amfibieën, vlinder en libellen: (o.a. plas-dras zones).
- Winterrustplaatsen vogels, amfibieën, zoogdieren en reptielen.
- Bewoonde tijdelijke gronddepots (bv. oeverwaluw).

De tijdelijke bescherming kan als volgt plaatsvinden:

- Op basis van het gedrag van de soort en de gebruiksintensiteit van de locatie door de mens, wordt door een deskundige (zie 2.1 en bijlage 4) bepaald wat de optimale werkafstand is waarbij verontrusting of verstoring van de aanwezige soort wordt voorkomen (verstoring-vrije afstand). De ruimte die door deze afstand om de verblijfplaats ontstaat, is de beschermingszone.
- Het aanbrengen van zichtbare markeringen op de rand van de beschermingszone door middel van een afzetting van palen en lint indien er sprake is van vegetatiebeheer (bv. maaien gras of ruigte).
- Het markeren van een beschermingszone rond bewoonde holle bomen, bomen met nestkasten en/of nestbomen. De boom markeren met een lint en de bijbehorende aanpak opnemen in het plan van aanpak en werkinstructie (bv. binnen zone van 1x de boomlengte bomen van de gemarkeerde boom af vellen en aanwezigheid beperken).
- Het aanbrengen van volledige 3-dimensionale bescherming (kooiconstructie) indien er sprake is van bomenkap versus het beschermen van locaties op maaiveldniveau (bv. mierenhoop of groeiplaats).

Afhankelijk van het te verrichten beheer- of onderhoudswerk kan er wel of niet gewerkt worden binnen en nabij de beschermingszone volgens een specifiek beschreven werkmethode (uitwerken in het plan van aanpak).

3.3.2 Maatregelen per soortgroep

Een specificatie van de aanpak is per soortgroep uitgewerkt in de navolgende tabel. In deze tabel is tevens aangegeven in welke beheertypen de groeiplaatsen of rust- en verblijfplaatsen per soortgroep te vinden zijn.

De te nemen maatregelen dienen in overleg met dan wel door een deskundige te worden vastgesteld.

Soortgroep	Type verblijfplaats	Voorbeelden van soorten	1. Boombeplanting	2. Bosbeplanting	3. Struweel	4. Sierheesters	5. Kruidig extensief	6. Kruidig intensief	7. Overgang land-water	Maatregelen
Vogels	Holte	Specht Mees	X	X						Bepalen beschermingszone door deskundige Markeren boom Werken buiten soortspecifieke broedperiode Werken tussen zonsopgang en zonsondergang Inzetten van elektrisch gereedschap Geen tijdelijke opslag nabij boom
	Hol	Bergeend		X	X		X			Bepalen beschermingszone door deskundige Markeren beschermingszone Niet werken in beschermingszone Werken buiten soortspecifieke broedperiode
	Nest	Roek Wilde eend	X	X	X	X	X		X	Bepalen beschermingszone door deskundige Markeren nest Niet werken in beschermingszone Werken buiten soortspecifieke broedperiode Behoud jaarrond beschermde nestboom

Soortgroep	Type verblijfplaats	Voorbeelden van soorten	1. Boombeplanting	2. Bosbeplanting	3. Struweel	4. Sierheesters	5. Kruidig extensief	6. Kruidig intensief	7. Overgang land-water	Maatregelen
Vogels (vervolg)	Slaapplaats (nacht)	Kauw Spreeuw	X	X	X				X	Bepalen beschermingszone door deskundige Markeren beschermingszone Werken tussen zonsopgang en zonsondergang
	Roestplaats (dag)	Ransuil		X	X	X				Bepalen beschermingszone door deskundige Markeren beschermingszone Niet werken in beschermingszone tijdens soortspecifieke roestperiode
Zoog-dieren	Holte	Vleermuis Boommarter	X	X						Bepalen beschermingszone door deskundige Markeren boom Werken buiten soortspecifieke gebruikperiode Werken tussen zonsopgang en zonsondergang Inzetten van elektrisch gereedschap Geen tijdelijke opslag nabij boom

Soortgroep	Type verblijfplaats	Voorbeelden van soorten	1. Boombeplanting	2. Bosbeplanting	3. Struweel	4. Sierheesters	5. Kruidig extensief	6. Kruidig intensief	7. Overgang land-water	Maatregelen
Zoog-dieren (vervolg)	Hol, burcht, bouw	Das Vos Bever Konijn		X	X	X	X			Bepalen beschermingszone door deskundige Markeren beschermingszone Niet werken in beschermingszone Bomen van beschermingszone af vellen Werken in handkracht in beschermingszone Inzetten van elektrische gereedschap
	Nest	Eekhoorn Dwergmuis		X	X		X			Bepalen beschermingszone door deskundige Markeren boom Werken buiten soortspecifieke gebruikperiode Werken tussen zonsopgang en zonsondergang Inzetten van elektrisch gereedschap Geen tijdelijke opslag nabij boom
	(Winter)-rustplaats	Egel		X	X	X				Bepalen beschermingszone door deskundige Markeren beschermingszone Niet werken in beschermingszone tijdens soortspecifieke gebruikperiode

Soortgroep	Type verblijfplaats	Voorbeelden van soorten	1. Boombeplanting	2. Bosbeplanting	3. Struweel	4. Sierheesters	5. Kruidig extensief	6. Kruidig intensief	7. Overgang land-water	Maatregelen
Rep-tielen	Broedhoop	Ringslang		X	X		X		X	Bepalen beschermingszone door deskundige Markeren broedhoop Niet werken in beschermingszone
	Hol	Alle soorten		X	X		X			Bepalen beschermingszone door deskundige Markeren beschermingszone hol Niet werken in beschermingszone tijdens soort-specifieke gebruikperiode
	Leef-omgeving	Alle soorten			X	X	X		X	Faseren van werkzaamheden (per werkronde een deel bewerken) Werken op warme dagen of werken tijdens de winterrust, te bepalen door een deskundige
Amfi-bieën	Ei-afzetplaats	Alle soorten							X	Bepalen beschermingszone door deskundige Markeren beschermingszone bij ei-afzetlocatie Niet werken in beschermingszone Werken buiten soortspecifieke ei-afzetperiode

Soortgroep	Type verblijfplaats	Voorbeelden van soorten	1. Boombeplanting	2. Bosbeplanting	3. Struweel	4. Sierheesters	5. Kruidig extensief	6. Kruidig intensief	7. Overgang land-water	Maatregelen
Amfibieën	Winterrustplaats	Alle soorten		X	X	X	X		X	Werkzaamheden faseren Optimale rustlocaties ontzien
(vervolg)	Leef-omgeving	Alle soorten		X	X	X	X		X	Werkzaamheden faseren (per werkronde een deel bewerken) Inspelen op soortspecifiek gebruik van land- en waterbiotoop
Vissen	Paaiplaats	Alle soorten							X	Bepalen beschermingszone door deskundige Markeren beschermingszone bij paaiplaats Niet werken in beschermingszone Werken buiten soortspecifieke ei-afzetperiode
	Leef-omgeving	Alle soorten							X	Werkzaamheden faseren (per werkronde een deel bewerken) Inspelen op soortspecifiek gebruik van de waterbiotoop
Insecten	Leef-omgeving	Alle soorten		X	X	X	X		X	Werkzaamheden faseren (per werkronde een deel bewerken) Inspelen op soortspecifiek gebruik van land- en/of

										waterbiotoop
<i>Soortgroep</i>	<i>Type verblijfplaats</i>	<i>Voorbeelden van soorten</i>	<i>1. Boombeplanting</i>	<i>2. Bosbeplanting</i>	<i>3. Struweel</i>	<i>4. Sierheesters</i>	<i>5. Kruidig extensief</i>	<i>6. Kruidig intensief</i>	<i>7. Overgang land-water</i>	<i>Maatregelen</i>
Planten	Groeiplaats	Alle soorten	X	X	X	X	X		X	Bepalen beschermingszone door deskundige Markeren beschermingszone bij groeiplaats Niets doen in de beschermingszone In soortspecifieke groei/bloeiperiode niet werken in de beschermingszone Buiten groei/bloeiperiode zorgvuldig maaien en afvoeren maaisel

BIJLAGEN

Bijlage 1	Artikelen Flora- en faunawet
Bijlage 2	Beschermde soorten
Bijlage 3	Jaarrond beschermde soorten
Bijlage 4	Borging deskundigheid
Bijlage 5	Soortinformatie
Bijlage 6	Goedkeuringsbesluit

Bijlage 1 – Artikelen Flora- & faunawet

ALGEMENE ZORGPLICHT

Artikel 2

Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving. De zorg houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor flora of fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijke handelingen achterwege te laten voor zover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

ALGEMENE VERBODSBEPALINGEN

De Flora- en faunawet bevat een aantal verbodsbepalingen om er voor te zorgen dat in het wild levende soorten zoveel mogelijk met rust worden gelaten. Voor deze artikelen geldt het vrijstellingsbesluit bij inzet van deze gedragscode.

Artikel 8: Het is verboden (beschermde) planten te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9: Het is verboden (beschermde) dieren te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

Artikel 10: Het is verboden (beschermde) dieren opzettelijk te veront- rusten.

Artikel 11: Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van (beschermde) dieren te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

Artikel 12: Het is verboden eieren van (beschermde) dieren te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

De volgende artikelen zijn wel relevant voor het zorgvuldig handelen, ze vallen echter buiten de reikwijdte van het vrijstellingsbesluit.

Artikel 13: Het is verboden planten of producten van planten, of dieren dan wel eieren, nesten of producten van (beschermde) dieren te koop te vragen, te kopen of te verwerven, ter verkoop voorhanden of in voorraad te hebben, te verkopen of ter verkoop aan te bieden, te vervoeren, ten vervoer aan te bieden, af te leveren, te gebruiken voor commercieel gewin, te huren of te verhuren, te ruilen of in ruil aan te bieden, uit te wisselen of tentoon te stellen voor handelsdoeleinden, binnen of buiten het grondgebied van Nederland te brengen of onder zich te hebben.

Artikel 14, eerste lid: Het is verboden dieren of eieren van dieren in de vrije natuur uit te zetten.

Artikel 14, tweede lid: Het is verboden planten behorende tot bij algemene maatregel van bestuur aangewezen soorten in de vrije natuur te planten of uit te zaaien.

Bijlage 2 – Beschermde soorten

Lijst per oktober 2012

R = soort van Rode lijst 2004

Tabel 1: Algemene soorten

Zoogdieren

aardmuis *Microtus agrestis*
bosmuis *Apodemus sylvaticus*
dwergmuis *Micromys minutus*
bunzing *Mustela putorius*
dwergspitsmuis *Sorex minutus*
egel *Erinaceus europeus*
gewone bosspitsmuis *Sorex araneus*
haas *Lepus europeus*
hermelijn *Mustela erminea*
huisspitsmuis *Crocidura russula*
konijn *Oryctolagus cuniculus*
mol *Talpa europea*
ondergrondse woelmuis *Pitymys subterraneus*
ree *Capreolus capreolus*
rosse woelmuis *Clethrionomys glareolus*
tweekleurige bosspitsmuis *Sorex coronatus*
veldmuis *Microtus arvalis*
vos *Vulpes vulpes*
wezel *Mustela nivalis*
woelrat *Arvicola terrestris*

Reptielen en amfibieën

bruine kikker *Rana temporaria*
gewone pad *Bufo bufo*
middelste groene kikker *Rana esculenta*
kleine watersalamander *Triturus vulgaris*
meerkikker *Rana ridibunda*

Mieren

behaarde rode bosmier *Formica rufa*
kale rode bosmier *Formica polyctena*
stronkmier *Formica truncorum*
zwartrugbosmier *Formica pratensis*

Slakken

wijngaardslak *Helix pomatia*

Vaatplanten

aardaker *Lathyrus tuberosus*
akkerklokje *Campanula rapunculoides*
brede wespenorchis *Epipactis helleborine*
breed klokje *Campanula latifolia*
dotterbloem* *Caltha palustris*

gewone vogelmelk *Ornithogalum umbellatum*
grasklokje *Campanula rotundifolia*
grote kaardenbol *Dipsacus fullonum*
kleine maagdenpalm *Vinca minor*
knikkende vogelmelk *Ornithogalum nutans*
koningsvaren *Osmunda regalis*
slanke sleutelbloem *Primula elatior*
zwanebloem *Butomus umbellatus*

*m.u.v. spindotterbloem¹⁸

Tabel 2: overige soorten

Zoogdieren

damhert¹⁸ *Dama dama*
edelhart *Cervus elaphus*
eekhoorn *Sciurus vulgaris*
grijze zeehond¹⁸ *Halichoerus grypus*
grote bosmuis¹⁸ *Apodemus flavicollis*
steenmarter *Martes foina*
wild zwijn *Sus scrofa*

Reptielen en amfibieën

alpenwatersalamander *Triturus alpestris*
levendbarende hagedis *Lacerta vivipara*

Dagvlinders

moerasparelmoervlinder¹⁸ *Euphydryas aurinia*
vals heideblauwtje¹⁸ *Lycaeides idas*

Vissen

kleine modderkruiper *Cobitis taenia*
rivierdonderpad *Cottus gobio*

Vaatplanten

aangebrande orchis¹⁸ *Orchis ustulata*
aapjesorchis¹⁸ *Orchis simia*
beenbreek¹⁸ *Narthecium ossifragum*
bergklokje *Campanula rhomboidalis*
bergnachtorchis¹⁸ *Platanthera chlorantha*
bijenorchis *Ophrys apifera*
blaasvaren¹⁸ *Cystopteris fragilis*
blauwe zeedistel *Eryngium maritimum*
bleek bosvogeltje¹⁸ *Cephalanthera damasocinium*
bokkenorchis¹⁸ *Himantoglossum hircinum*
brede orchis¹⁸ *Dactylorhiza majalis majalis*

bruinrode wespenorchis_R *Epipactis atrorubens*
daslook *Allium ursinum*
dennenorchis_R *Goodyera repens*
duitse gentiaan_R *Gentianella germanica*
franjugentiaan_R *Gentianella ciliata*
geelgroene wespenorchis_R *Epipactis muelleri*
gele helmbloem *Pseudofumaria lutea*
gevlekte orchis_R *Dactylorhiza maculata*
groene nachtorchis_R *Coeloglossum viride*
groensteel_R *Asplenium viride*
grote keverorchis_R *Listera ovata*
grote muggenorchis_R *Gymnadenia conopsea*
gulden sleutelbloem_R *Primula veris*
harlekijn_R *Orchis morio*
herfstschroeforchis_R *Spiranthes spiralis*
hondskruid_R *Anacamptis pyramidalis*
honingorchis_R *Herminium monorchis*
jeneverbes_R *Juniperus communis*
klein glaskruid *Parietaria judaica*
kleine keverorchis_R *Listera cordata*
kleine zonnedauw_R *Drosera intermedia*
klokjesgentiaan_R *Gentiana pneumonanthe*
kluwenklokje_R *Campanula glomerata*
koraalwortel_R *Corallorhiza trifida*
kruisbladgentiaan_R *Gentiana cruciata*
lange ereprijs *Veronica longifolia*
lange zonnedauw_R *Drosera anglica*
mannetjesorchis_R *Orchis mascula*
maretak *Viscum album*
moeraswespenorchis_R *Epipactis palustris*
muurbloem_R *Erysimum cheiri*
parnassia_R *Parnassia palustris*
pijlscheefkelk_R *Arabis hirsuto sagittata*
poppenorchis_R *Aceras anthropophorum*
prachtklokje *Campanula persicifolia*
purperorchis_R *Orchis purpurea*
rapunzelklokje_R *Campanula rapunculus*
rechte driehoeksvaren_R *Gymnocarpium robertianum*
rietorchis *Dactylorhiza majalis*
praetermissa
ronde zonnedauw_R *Drosera rotundifolia*
rood bosvogeltje_R *Cephalanthera rubra*
ruig klokje *Campanula trachelium*
schubvaren_R *Ceterach officinarum*
slanke gentiaan_R *Gentianella amarella*
soldaatje_R *Orchis militaris*
spaanse ruiter_R *Cirsium dissectum*
steenanjerr *Dianthus deltoides*
steenbreekvaren *Asplenium trichomanes*
stengelloze sleutelbloem_R *Primula vulgaris*
stengelomvattend havikskruid_R *Hieracium amplexicaule*
stijf hardgras_R *Catapodium rigidum*

tongvaren *Asplenium scolopendrium*
valkruid_R *Arnica montana*
veenmosorchis_R *Hammarbya paludosa*
veldgentiaan_R *Gentianella campestris*
veldsalier_R *Salvia pratensis*
vleeskleurige orchis_R *Dactylorhiza incarnata*
vliegenorchis_R *Ophrys insectifera*
vogelnestje_R *Neottia nidus-avis*
voorjaarsadonis *Adonis vernalis*
wantsenorchis_R *Orchis coriophora*
waterdrieblad_R *Menyanthes trifoliata*
weideklokje_R *Campanula patula*
welriekende nachtorchis_R *Platanthera bifolia*
wilde gagel_R *Myrica gale*
wilde herfsttijloos *Colchicum autumnale*
wilde kievitsbloem_R *Fritillaria meleagris*
wilde marjolein *Origanum vulgare*
wit bosvogeltje_R *Cephalanthera longifolia*
witte muggenorchis_R *Pseudorchis albida*
zinkviooltje_R *Viola lutea calaminaria*
zomerklokje_R *Leucorum aestivum*
zwartsteel *Asplenium adiantum-nigrum*

Kevers

vliegend hert *Lucanus cervus*

Kreeftachtigen

rivierkreeft *Astacus astacus*

Tabel 3: soorten bijlage IV HR en bijlage 1 AMvB

Bijlage 1 AMvB

Zoogdieren

das *Meles meles*
boomarter_R *Martes martes*
eikelmuis_R *Eliomys quercinus*
gewone zeehond_R *Phoca vitulina*
veldspitsmuis_R *Crocidura leucodon*
waterspitsmuis_R *Neomys fodiens*

Reptielen en amfibieën

adder_R *Vipera berus*
hazelworm_R *Anguis fragilis*
ringslang_R *Natrix natrix*
vinpootsalamander_R *Triturus helveticus*
vuursalamander_R *Salamandra salamandra*

Vissen

beekprik_R *Lampetra planeri*
bittervoorn_R *Rhodeus cericeus*

elrits_R *Phoxinus phoxinus*
gestippelde alver_R *Alburnoides bipunctatus*
grote modderkruiper_R *Misgurnus fossilis*

Dagvlinders

bruin dikkopje_R *Erynnis tages*
dwergblauwtje_R *Cupido minimus*
dwergdikkopje_R *Thymelicus acteon*
groot geaderd witje_R *Aporia crataegi*
grote ijsvogelvlinder_R *Limenitis populi*
heideblauwtje_R *Plebejus argus*
iepepage_R *Strymonidia w-album*
kalkgraslanddikkopje_R *Spialia sertorius*
keizersmantel_R *Argynnis paphia*
klaverblauwtje_R *Cyaniris semiargus*
purperstreepparelmoervlinder_R *Brenthis ino*
rode vuurvlinder_R *Palaeochrysophanus hippothoe*
rouwmantel_R *Nymphalis antiopa*
tweekleurig hooibeestje_R *Coenonympha arcania*
veenbesparelmoervlinder_R *Bolaria aquilonais*
veenhooibeestje_R *Coenonympha tullia*
veldparelmoervlinder_R *Melitaea cinxia*
woudparelmoervlinder_R *Melitaea diamina*
zilervlek_R *Clossiana euphrosyne*

Vaatplanten

groot zeegras_R *Zostera marina*

Bijlage IV HR

Zoogdieren

baardvleermuis *Myotis mystacinus*
bechstein's vleermuis_R *Myotis bechsteinii*
bever_R *Castor fiber*
bosvleermuis *Nyctalus leisleri*
brandt's vleermuis_R *Myotis brandtii*
bruinvis_R *Phocoena phocoena*
euraziatische lynx *Lynx lynx*
franjestaart_R *Myotis nattereri*
gewone dolfin *Delphinus delphis*
gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus*
gewone grootoorvleermuis *Plecotus auritus*
grijze grootoorvleermuis_R *Plecotus austriacus*
grote hoefijzerneus *Rhinolophus ferrumequinum*
hamster_R *Cricetus cricetus*
hazelmuis_R *Muscardinus avellanarius*
ingekorven vleermuis_R *Myotis emarginatus*
kleine dwergvleermuis *Pipistrellus pygmaeus*

kleine hoefijzerneus_R *Rhinolophus hipposideros*
laatvlieger *Eptesicus serotinus*
meervleermuis *Myotis dasycneme*
mopsvleermuis *Barbastella barbastellus*
nathusius' dwergvleermuis *Pipistrellus nathusii*
noordse woelmuis_R *Microtus oeconomus*
otter_R *Lutra lutra*
rosse vleermuis *Nyctalus noctula*
tuimelaar_R *Tursiops truncatus*
tweekleurige vleermuis *Vespertilio murinus*
vale vleermuis_R *Myotis myotis*
watervleermuis *Myotis daubentonii*
wilde kat *Felis silvestris*
witflankdolfijn *Lagenorhynchus acutus*
witsnuitdolfijn *Lagenorhynchus albirostris*

Reptielen en amfibieën

boomkikker_R *Hyla arborea*
geelbuikvuurpad_R *Bombina variegata*
gladde slang_R *Coronella austriacus*
heikikker_R *Rana arvalis*
kamsalamander_R *Triturus cristatus*
knoflookpad_R *Pelobates fuscus*
muurhagedis_R *Podarcis muralis*
poelkikker_R *Rana lessonae*
rugstreeppad *Bufo calamita*
vroedmeesterpad_R *Alytes obstetricans*
zandhagedis_R *Lacerta agilis*

Dagvlinders

donker pimperlblauwtje_R *Maculinea nausithous*
grote vuurvlinder_R *Lycaena dispar*
pimperlblauwtje_R *Maculinea teleius*
tijmblauwtje_R *Maculinea arion*
zilverstreephooibeestje_R *Coenonympha hero*

Libellen

bronslibel *Oxygastra curtisii*
gafellibel_R *Ophiogomphus cecilia*
gevlekte witsnuitlibel_R *Leucorrhinia pectoralis*
groene glazenmaker_R *Aeshna viridis*
noordse winterjuffer_R *Sympecma paedisca*
oostelijke witsnuitlibel_R *Leucorrhinia albifrons*
rivierrombout_R *Stylurus flavipes*
sierlijke witsnuitlibel_R *Leucorrhinia caudalis*

Vissen

houting *Conegonus oxyrrhynchus*

steur_R *Acipenser sturio*

Vaatplanten

drijvende waterweegbree_R *Luronium natans*

groenknolorchis_R *Liparis loeselii*

kruipend moerasscherm_R *Apium repens*

zomerschroeforchis_R *Spiranthes aestivalis*

Kevers

brede geelrandwaterroofkever *Dytiscus latissimus*

gestreepte waterroofkever *Graphoderus bilineatus*

heldenbok *Cerambyx cerdo*

juchtleerkever *Osmoderma eremita*

Tweekleppigen

bataafse stroommossel_R *Unio crassus*

Bijlage 3 – Jaarrond beschermde vogelnesten

Jaarrond beschermde nesten (per oktober 2009)				
Vogels die sinds 1973 voorkomen als broedvogel in Nederland	Aantal broedparen (SOVON broedvogelatlas 2002)	Koloniebroeder	Aanwezig in bebouwde omgeving	Aanwezig in (beschermde) natuurgebieden
Boomvalk	750 - 1.000	nee	nee	ja
Buizerd	8.000 - 10.000	nee	nee	ja
Gierzwaluw	30.000 - 60.000	nee	ja	nee
Grote gele kwikstaart	240 - 300	nee	nee	ja
Havik	2000	nee	nee	ja
Huismus	500.000-1.000.000	ja	ja	nee
Kerkuil	1750	nee	ja	nee
Oehoe	3	nee	nee	ja
Ooievaar	400	nee	ja	nee
Ransuil	5000	nee	nee	ja
Roek	60.000 - 65.000	ja	ja	nee
Slechtvalk	8 - 10	nee	ja	ja
Sperwer	4500	nee	nee	ja
Steenuil	6000	nee	ja	nee
Wespendief	700	nee	nee	ja
Zwarte wouw	0 - 1 (onregelmatig)	nee	nee	ja

Het betreft een indicatieve lijst. Kijk voor meest actuele lijst op www.rvo.nl

Bijlage 4 – Borging deskundigheid

Stadswerk en VHG staan voor een specifieke borging van deskundigheid. Op deze wijze wordt bereikt dat:

- De praktijk zo kostenefficiënt mogelijk kan werken op basis van de voor de werkzaamheden minimaal vereiste deskundigheid.
- De voor de werkzaamheden vereiste deskundigheid op persoonsniveau kan worden aangetoond.
- Een ieder werkzaam in de sector over aantoonbare deskundigheid kan beschikken.
- De bewustwording aangaande behoud biodiversiteit sector breed wordt gestimuleerd en gerealiseerd.

De deskundigheid is opgedeeld in 2 typen:

1. Inventariseren
2. Zorgvuldig handelen

I Deskundigheid Inventariseren

Curriculum

Voor de borging van deze deskundigheid heeft Stadswerk een standaard curriculum ontwikkeld voor:

- Flora- en faunacontroleur.
- Flora- en fauna inspecteur.

Dit curriculum is op basis van de evaluatie van versie 1 van de gedragscode Bestendig beheer en onderhoud groenvoorzieningen en in overleg met leden van Stadswerk en Branchevereniging VHG tot stand gekomen.

Personen die middels een toetsing aantonen te voldoen aan het curriculum, ontvangen een op naam gesteld certificaat. Voor dit proces wordt een exameninstituut als beheerorganisatie ingezet. Erkende opleidingsinstanties gericht op de buitenruimte verzorgen het opleiden en examineren.

Hieronder een samenvatting van het Curriculum.

Flora- en faunacontroleur

- Heeft kennis van rust- en verblijfplaatsen van beschermde soorten die veel voorkomen in groenvoorzieningen.
- Kan rust- en verblijfplaatsen van (beschermde) flora en fauna op basis van geluid en visueel waarnemen, opsporen (lokaliseren) en koppelen aan een soort/soortgroep.
- Kan de gegevens op een juiste wijze registreren.
- Maakt gebruik van gestandaardiseerde inventarisatie-methoden (zie bijlage 5)

Flora en fauna inspecteur

- Heeft kennis van rust- en verblijfplaatsen van beschermde soorten die veel voorkomen in groenvoorzieningen.
- Kan het type en het gebruik van een rust- en verblijfplaats vaststellen en kan de verblijfplaats aan een specifieke soort koppelen.
- Kan gespecialiseerd zijn in bepaalde soortgroepen.
- Kan op een juiste wijze specifieke apparatuur inzetten zoals een infrarood camera, batdetector of hoogwerker.
- Maakt gebruik van gestandaardiseerde inventarisatie-methoden zoals beschreven in bijlage 5.

Specialist

Ter aanvulling op de controleur en inspecteur, wordt in de praktijk tevens gebruik gemaakt van specialisten. Kenmerken van een specialist zijn:

- Heeft zich veelal gespecialiseerd in één of enkele soortgroepen.
- Kan de omvang van een populatie in beeld brengen en verbanden leggen tussen verschillende groeiplaatsen, rust- en verblijfplaatsen.
- Kan de staat van instandhouding bepalen en de ontwikkeling van de populatie bepalen en onderhouden.

Voor de specialist geldt, dat deze zijn deskundigheid aantoont met meerdere publicaties van onderzoeksresultaten waaruit blijkt dat:

- Hij/zij minimaal 5 jaar actief is met het onderzoeken van een bepaalde soort/soortgroep.
- Hij/zij aantoonbaar deskundig is op het vlak van populatiedynamica en beschikt over dergelijke toegepaste kennis aangaande de soort/soortgroep.

- Hij/zij de deskundigheid actief op niveau houdt: Actuele (inter)nationale kennis van de soortgroep (o.a. vakliteratuur).

II Deskundigheid zorgvuldig handelen

Curriculum

Voor de borging van deze deskundigheid hebben Stadswerk en VHG tijdens de ontwikkeling van versie 1 van deze gedragscode (2006) een standaard curriculum ontwikkeld voor:

- Bedrijfsleider/Werkvoorbereider
- Opzichter/Uitvoerder
- Voorman/medewerker

Personen die middels een toetsing aantonen te voldoen aan het curriculum, ontvangen een op naam gesteld certificaat. Voor dit proces wordt een exameninstituut als beheerorganisatie ingezet. Erkende opleidingsinstanties gericht op de buitenruimte verzorgen het opleiden en examineren.

Hieronder een samenvatting van het Curriculum.

Bedrijfsleider/Werkvoorbereider

- Kan de Flora- en faunawet en gedragscode verwerken in een onderhoudscontract /RAW-bestek.
- Kan de Flora- en faunawet in combinatie met de contractdocumenten vertalen naar een plan van aanpak.
 - Risicoanalyse.
 - Risicomanagement.
- Heeft kennis van onderhoudsmaatregelen en bestendig beheer.
- Heeft kennis van beschermde flora en fauna en hun levenswijze.
- Heeft inzicht in de seizoensverschillen met betrekking tot groeiplaatsen en het gebruik van rust- en verblijfplaatsen.

Opzichter/Uitvoerder

- Kan beschermde flora en fauna en hun groeiplaatsen of rust- en verblijfplaatsen herkennen.
- Kan risicomanagement uitvoeren, o.a. verzorgen werkinstructie.
- Kan beoordelen of er volgens plan van aanpak wordt gewerkt (er zorgvuldig wordt gehandeld).
- Kan relevante gegevens registreren en terugkoppelen.

Voorman/Medewerker (minimaal 1 per ploeg per werklocatie)

- Kan beschermde flora en fauna en hun groeiplaatsen en rust- en verblijfplaatsen herkennen.
- Kan zorgvuldig handelen, dit betreft onder andere kennis van werktechnieken en beschermende maatregelen.
- Kan relevante informatie over flora en fauna terugkoppelen met de uitvoerder.

Bijlage 5 – Soortinformatie

Bronnen

Om, in het kader van deze gedragscode, soortinformatie te verkrijgen gelden diverse bronnen. Enkele voorbeelden zijn:

- Nationale Database Flora en Fauna (NDFF).
- Lokale Natuurverenigingen.
- Publicaties van eerder verrichte inventarisaties.
- Collega's die buiten actief zijn.
- Inventarisaties.

Inventarisatie van groenvoorzieningen

In deze bijlage is het inventariseren per soortgroep uitgewerkt. De focus ligt hierbij op het lokaliseren van (vast) rust- en verblijfplaatsen en/of het vaststellen de soort en biotoop/leefgebied ten behoeve van beheerwerkzaamheden.

De inventarisatiewerkzaamheden zijn gebaseerd op de inventarisatiemethodiek zoals beschreven in de **RAW systematiek** (zie Standaard 2010, hoofdstuk 64):

- Verkennende inventarisatie.
- Soortspecifieke inventarisatie.

De navolgende beschrijving betreft hoofdzakelijk een samenvatting van Deel III uit het boek "Fauna-inventarisatie; Wetgeving en methoden, R. Schoon, 2012". In deze bijlage zijn de passages verwerkt die betrekking hebben op beheer en onderhoud van groenvoorzieningen.

1. Vogels

Kwantitatieve inventarisatie broedvogels en niet-broedvogels

- Territoriumkartering: beheergebied minimaal 7 tot 10x te bezoeken in periode half februari – juli rond zonsopkomst en minimaal 1x 's nachts.
- Per bezoek alle waarnemingen die duiden op een broedgeval noteren inclusief waargenomen gedrag en aanwezige vaste rust- en verblijfplaatsen (slaapplaatsen, roestplaatsen en nesten).
- Waarnemingen op kaart noteren conform Handleiding Broedvogel Monitoring van SOVON.

Lokaliseren vaste rust en verblijfplaatsen

- Slaapplaatsen: vliegroutes van vogels volgen op basis van geluid en waarneming in de ochtend en/of avond (met name in het najaar).
- Nesten: Losse waarneming (in gebruik zijnde) nesten of nestkolonies. Lokaliseren op basis van kennis en ervaring.

2. Zoogdieren

Losse waarneming van in gebruik zijnde (vaste) rust- en verblijfplaatsen.

Dagactieve zoogdieren (o.a. *hazen en konijnen*): vaststellen aanwezigheid

- Minimaal 2x in april, 2x in juni en 2x in augustus. Per maand 1x drie uur na zonsopkomst en 1x drie uur voor zonsondergang.
- In 60 minuten een kilometerhok doorkruisen en alle zichtwaarnemingen, sporen¹ en verblijfplaatsen noteren.

Grote hoefdieren (o.a. *hert, ree, wild zwijn*): vaststellen aanwezigheid

- Terreinbezoek in de periode eind maart – begin april rond zonsopkomst en rond zonsondergang.
- Systematisch en vlakdekkend (gehele gebied) doorkruisen en alle zichtwaarnemingen, sporen¹ en verblijfplaatsen noteren.

Kleine zoogdieren (o.a. *muizen*): vaststellen aanwezigheid

- Vangen met behulp van inloopvallen (onthefplichtig).

Nachtactieve zoogdieren (o.a. *vos, boommarter en das*)

- Vaststellen aanwezigheid:
 - Verkeersslachtoffers tellen en looproute bepalen.
 - Met kunstlicht (nachtkijker) 's nachts waarnemingen tellen.
 - Plaatsen infrarood-camera en detectieoog op bijvoorbeeld een wissel.
- Opsporen van belopen burchten (overdag); lokaliseren op basis van kennis en ervaring.

Vleermuizen

- Analyse beheergebied incl. ruime omgeving (maximaal 20 km) op mogelijk aanwezige soorten en functies voor vleermuizen. Bv met hulp van de 'Sleutel Vleermuizenonderzoek'²

¹ pootafdrukken, vraatsporen, uitwerpselen, haren, wissels, nesten en verkeersslachtoffers

² Bijlage 9 uit 'Fauna-inventarisatie'.

- Opsporen van (potentiële) verblijfplaatsen en vaststellen van gebruik (overdag); lokaliseren op basis van kennis en ervaring en met behulp van (infrarood) apparatuur.
- Kwalitatieve inventarisatie met batdetectoren en zichtwaarnemingen.
- Tijdstippen, frequenties en duur conform Vleermuisprotocol Zoogdiervereniging (soort afhankelijk).

3. Amfibieën

Bepalen welke soorten waar in een gebied voorkomen

- Inventarisatie van aanwezigheid van soorten in het gehele 'beheergebied' door
 - 1e luisteren (op land en in water): soort vaststellen op basis van geluid.
 - 2e kijken (op land en in water): soort vaststellen op basis van waarnemingen van volwassen exemplaren en/of eiklop-pen/eistongen en/of larven.
 - 3e vangen (alleen indien in bezit van ontheffing!).
- Minimaal 4 bezoeken gespreid over het jaar (maart, april/begin mei, eind mei/begin juni en juli/augustus) waarvan 2e en 3e bezoek in de avond.

4. Reptielen

Bepalen welke soorten waar in een gebied voorkomen

- Inventarisatie van aanwezigheid van soorten in het gehele 'beheergebied' door kijken en luisteren (afwisselend rustig lopen en stilstaan langs vooral de overgang van lage vegetatie en opgaande begroeiing).
- Minimaal 7 bezoeken: 4x in maart – juli en 3x in augustus – september, in de vroege ochtend of in de namiddag bij droog en zonnig weer. Tijdsspannen tussen 2 bezoeken bedraagt minimaal 5 dagen.

5. Vissen

Bepalen welke soorten waar in een gebied voorkomen

- Met groot schepnet per te onderscheiden habitat (onderscheiden naar type oever en type water) monsters nemen en soorten en aantallen vissen tellen.
- Elektrisch vissen.

6. Insecten

Bepalen welke soorten waar in een gebied voorkomen

(Dag)Vlinders

- Losse waarnemingen.
- Opsporen van eitjes en/of rupsen op (soortspecifieke) waardplanten.
- Uitzetten van een route (lijntransect van maximaal 1 kilometer lang) door homogeen beheergebied (er zijn meerdere routes in een beheergebied mogelijk).
- Gedurende de gehele zomer (april – september) wekelijks alle vlinders tellen tussen 10.00 – 17.00 uur (zomertijd) bij droog en windstil (<5 bf) weer. Tussen 13-17 graden alleen tellen wanneer er minder dan 50% bewolking is. Bij temperaturen hoger dan 17 graden kan ook worden geteld bij meer dan 50% bewolking. Dit betekent dat niet alle weken geteld kan worden.

Libellen

- Losse waarnemingen.
- Larven vangen met een schepnet.
- Uitzetten van een route (lijntransect van maximaal 500 meter lang) langs het water in het beheergebied (Er zijn meerdere routes in een beheergebied noodzakelijk mogelijk).
- Tel alle libellen tussen 11.00 en 16.00 uur bij droog zonnig weer (boven 17 graden, minder dan 75% wolken) en minder dan windkracht 4 Beaufort.
- De routes worden meerdere keren per jaar gelopen.

7. Planten

Bepalen welke soorten waar in een gebied voorkomen

- Losse waarnemingen.
- Kartering van groeiplaatsen: beheergebied minimaal 4x bezoeken (maart, mei, juni en augustus). Per soort en locatie het aantal planten en de omvang van de groeiplaats registreren.

Bijlage 6 – Goedkeuringsbesluit

> Retouradres Postbus 19530 2500 CM Den Haag

Vereniging Stadswerk Nederland
Drs. M. Loeffen
Postbus 416
6710 BK EDE

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**
Postbus 19530
2500 CM Den Haag
mijn.rvo.nl

T 088 042 42 42
F 070 378 61 39
ffwet@rvo.nl

Onze referentie
RVO/2014/656

Kopie aan
x
x

Bijlagen
1

29 OKT 2014

Datum

Betreft Goedkeuringsbesluit Gedragscode Bestendig Beheer Groenvoorzieningen

Geachte heer Loeffen,

Naar aanleiding van uw brief van 12 maart 2014 waarin u mij, in het kader van de Flora- en faunawet, de *Gedragscode Bestendig Beheer Groenvoorzieningen* aanbiedt met het verzoek deze goed te keuren, deel ik u het volgende mee.

Hierbij ontvangt u het goedkeuringsbesluit voor de door u opgestelde gedragscode.

Dit goedkeuringsbesluit dient als bijlage aan de gedragscode te worden toegevoegd.

Zienswijzen

Het ontwerp van deze beschikking heeft vanaf 16 april 2014 gedurende zes weken ter inzage gelegen. Er zijn zienswijzen ingediend door Netwerk Groene Bureaus en door BTL Advies B.V.. De ingediende zienswijzen hebben geen aanleiding gegeven om goedkeuring aan de gedragscode *Bestendig Beheer Groenvoorziening* te onthouden. De indieners van de zienswijzen zijn per brief op de hoogte gebracht van de reactie op hun zienswijzen.

Wettelijk kader

Beschermde soorten

De plantensoorten waarvoor de gedragscode is opgesteld zijn beschermde inheemse plantensoorten als bedoeld in artikel 3, lid 1, van de Flora- en faunawet. De diersoorten waarvoor de gedragscode is opgesteld zijn beschermde inheemse diersoorten als bedoeld in artikel 4, lid 1 en 2, van de Flora- en faunawet.

Verbodsbepalingen

In artikel 8 van de Flora- en faunawet zijn de verboden ten aanzien van inheemse plantensoorten opgenomen. In de artikelen 9 tot en met 12 van de Flora- en faunawet staan de verboden ten aanzien van inheems diersoorten genoemd.

Vrijstelling

Op grond van artikel 75, lid 1, van de Flora- en faunawet kan bij of krachtens een algemene maatregel van bestuur onder andere vrijstelling worden verleend van de verboden bedoeld in de artikelen 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet.

Vrijstelling op basis van een gedragscode

Op grond van artikel 16b, lid 1, sub a, van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet (hierna te noemen: het Besluit) gelden de verboden, bedoeld in de artikelen 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet niet bij de uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer of onderhoud van infrastructuur en in het kader van natuurbeheer, mits de werkzaamheden plaatsvinden overeenkomstig een door de Staatssecretaris¹ van Economische Zaken goedgekeurde gedragscode.

Goedkeuring gedragscode

Een gedragscode wordt conform artikel 16c, lid 1, van het Besluit slechts goedgekeurd indien hierin een wijze van uitvoering van werkzaamheden is beschreven, waarmee afdoende gewaarborgd is dat ten aanzien van beschermde soorten:

- a) geen benutting of economisch gewin plaatsvindt;
- b) zorgvuldig wordt gehandeld.

Zorgvuldig handelen houdt in dat van de in de gedragscode beschreven werkzaamheden geen wezenlijke invloed uitgaat op beschermde soorten en voorafgaand en tijdens de werkzaamheden in redelijkheid alles wordt verricht of gelaten om schade aan beschermde diersoorten te voorkomen.

Overwegingen

Reikwijdte van de gedragscode

Soorten

In paragraaf 1.6.1 van de gedragscode vastgesteld dat alle tabel 2-soorten, 3-soorten en vogels onder de reikwijdte van de gedragscode vallen.

Werkzaamheden

In paragraaf 1.4 van de gedragscode wordt een aantal werkzaamheden genoemd die onder 'bestendig beheer en onderhoud' verstaan dienen te worden. Mits het hierbij gaat om werkzaamheden die steeds gericht zijn op behoud van de bestaande situatie zijn deze werkzaamheden naar mijn oordeel te vatten onder bestendig beheer of onderhoud aan infrastructuur en in het kader van natuurbeheer in artikel 16b, lid 1, onder a, van het Besluit.

¹ Krachtens de wettekst is de Minister bevoegd tot het goedkeuren van een gedragscode op grond van artikel 16b Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten (Stb. 2000, 525), laatstelijk gewijzigd Stb. 2012, 615. Op basis van de portefeuillevreiding tussen de Minister van EZ en de Staatssecretaris van EZ is deze bevoegdheid belegd bij de Staatssecretaris.

Soorten genoemd in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn² en de Vogelrichtlijn³

De vrijstelling van de verbodsbepalingen ten aanzien van de uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer wordt voor soorten genoemd in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn alleen verleend op grond van de belangen 'bescherming van flora en fauna' en 'de openbare veiligheid'⁴.

Beoordeling belangen

De in de gedragscode *Bestendig Beheer Groenvoorzieningen* genoemde werkzaamheden ten aanzien van de uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer of onderhoud van infrastructuur en in het kader van natuurbeheer worden uitgevoerd ter bescherming van flora en fauna en de openbare veiligheid.

Openbare veiligheid is het grootste belang waar bestendig beheer en onderhoud van groenvoorzieningen invulling aan geeft. Het betreft bijvoorbeeld:

- veilig en functioneel houden van infrastructuur;
- veilig en functioneel houden van waterkeringen en waterwerken;
- veilig en functioneel houden van sport- en recreatieterreinen; en
- peilbeheer.

Voor wat betreft de in deze gedragscode opgenomen activiteiten de uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer of onderhoud van infrastructuur en in het kader van natuurbeheer kan dan ook onverkort vrijstelling van de verboden genoemd in de betreffende artikelen van de Flora- en faunawet gelden.

Verantwoordelijkheid

De gedragscode is opgesteld ten behoeve van partijen, genoemd in de inleiding van de gedragscode en werkzaamheden die in opdracht van, of in overleg met deze partijen plaatsvinden. Genoemde partijen zijn:

- publieke terreinbeherende instanties (o.a. gemeenten en waterschappen);
- private terreinbeherende instanties (o.a. woningbouwverenigingen);
- groenvoorzieners, boomverzorgers en hoveniersbedrijven; en
- aannemingsbedrijven in de grond-, weg- en waterbouw en groenvoorzieningen.

De verantwoordelijkheden worden geregeld in hoofdstuk 2 van de gedragscode.

Afwijken van de gedragscode

Afwijking van een in de gedragscode beschreven gedragsregel valt slechts onder de reikwijdte van de goedkeuring, wanneer wordt voldaan aan de volgende voorwaarden:

² Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna.

³ Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand.

⁴ Nota van toelichting bij Stb 2004, 501.

- In het projectplan dient overtuigend te worden gemotiveerd waarom het in dit concrete geval niet mogelijk of niet wenselijk is om te handelen volgens de in de gedragscode beschreven gedragsregel. Het is niet wenselijk om te handelen volgens de in de gedragscode beschreven gedragsregel wanneer toepassing van de goedgekeurde gedragsregel in voorkomend geval een negatief effect voor de betreffende soort met zich meebrengt.
- In het (ecologisch) werkprotocol dient overtuigend te worden gemotiveerd dat de gekozen alternatieve werkwijze voor de betreffende soort minimaal hetzelfde effect heeft als de in de gedragscode beschreven gedragsregel, dan wel een gunstiger effect heeft.
- De afwijking dient door een ecologisch deskundige⁵ gemotiveerd te worden verantwoord.
- Deze gedocumenteerde motivatie dient te allen tijde beschikbaar te zijn ten behoeve van het toezicht op de naleving van de wet. Op verzoek van handhavende instanties dient hier onverwijld inzage in te worden gegeven dan wel een afschrift van te worden verstrekt.

Indien niet aan de hiervoor vermelde voorwaarden is voldaan, dient op grond van artikel 75 van de Flora- en faunawet een ontheffing te worden aangevraagd.

Calamiteiten

In paragraaf 2.4.5 van deze gedragscode wordt aangegeven dat bij het optreden van calamiteiten zoveel mogelijk gewerkt zal worden volgens de gedragscode en hoe er gehandeld dient te worden bij calamiteiten waarbij het niet mogelijk is om geheel volgens de gedragscode te werken. Ik verzoek u om bij calamiteiten (indien mogelijk) een deskundige in te schakelen. De deskundige kan adviseren op welke wijze de maatregelen uitgevoerd kunnen worden zodat schade aan beschermde soorten (zo veel mogelijk) voorkomen wordt. Het is van belang dat de genomen maatregelen en de eventuele effecten op beschermde soorten goed gedocumenteerd worden.

Documentatie van de toepassing van de gedragscode

De toepassing van de gedragscode moet goed gedocumenteerd worden. In de gedragscode is voorzien in de wijze waarop dit moet gebeuren.

⁵ Het Ministerie van Economische Zaken verstaat onder een deskundige een persoon die voor de situatie en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. De ervaring en kennis dient te zijn opgedaan doordat de deskundige:

- op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of
- op MBO niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Flora- en faunawet, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; en/of
- als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals bijvoorbeeld een bureau welke is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdierverseniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied) en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of -bescherming.

Inventarisatie

Wijze van inventariseren

Hoofdstuk 2 van de gedragscode wordt gewijd aan het inventariseren van natuurwaarden. In de gedragscode is in bijlage 5 omschreven op welke wijze het voorkomen van de verschillende te verwachten soort(groep)en onderzocht wordt.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Onze referentie
RVO/2014/656

Deskundigheid

In de gedragscode heeft u in bijlage 4 de deskundigheid middels certificering geborgd. Gedragscodes doen recht aan de eigen verantwoordelijkheid van de doelgroepen en kunnen duidelijkheid bieden voor de gebruikers van de vrijstellingen, toezichthouders en opsporingsambtenaren. Derhalve worden deze gedragscodes door de desbetreffende doelgroep zelf opgesteld.

Dat betekent dat de desbetreffende doelgroep inspanningen moet verrichten om aan te kunnen tonen dat gehandeld wordt conform een goedgekeurde gedragscode. Met betrekking tot de inzet van deskundigen hanteer ik de definitie zoals in voetnoot 5 van dit besluit is vermeld. Indien de deskundige voldoet aan de in deze definitie gestelde minimumeisen, is daarmee de kwaliteit voldoende geborgd. Omdat certificering verder gaat dan deze minimumeisen voor het zorgvuldig uitvoeren van de maatregelen, kan ik mijn goedkeuring aan deze certificering niet verlenen. Het staat u vrij om een dergelijke kwaliteitseis te stellen bij bijvoorbeeld de gunning van opdrachten of bij aanbestedingen.

Checklist

De gedragscode bevat een checklist met soorten waar een inventarisatie zich op moet richten. In de gedragscode is in Bijlage 2 de soortentabel opgenomen en is in Bijlage 3 de indicatieve lijst met jaarrond beschermde vogelnesten opgenomen.

Met betrekking tot vogelsoorten zijn daarmee slechts die soorten op de checklist opgenomen waarvan de nesten ook buiten het broedseizoen beschermd zijn. Ik wil u erop wijzen dat een inventarisatie op grond van de Flora- en faunawet echter alle mogelijke in het plangebied voorkomende broedvogels behoort te omvatten.

Duur geldigheid gegevens

In paragraaf 2.2 van de gedragscode geeft u aan dat actuele informatie niet ouder mag zijn dan 5 jaar.

In de praktijk zijn gegevens van twee tot drie jaar oud soms al gedateerd. Om bij initiatieven een goede uitspraak te kunnen doen over de natuurwaarden van het betreffende plangebied wordt geadviseerd om met veldgegevens te werken die niet ouder zijn dan vijf jaar, afhankelijk van de soort. Voor soorten genoemd in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn, adviseer ik met veldgegevens te werken die niet ouder zijn dan twee tot drie jaar.

Voorzorgsmaatregelen

Wezenlijk negatieve invloed

Met een gedragscode dient door middel van zorgvuldig handelen een wezenlijk negatieve invloed op beschermde soorten te worden voorkomen. Het is de verantwoordelijkheid van de gebruiker van de gedragscode om bij elk project te beoordelen of er sprake is van een wezenlijk negatieve invloed op beschermde soorten. Of er sprake is van een wezenlijk negatieve invloed vergt een beoordeling van geval tot geval.

Omdat een gedragscode juist bedoeld is om gebruikt te kunnen worden in meer gevallen, dient in de gedragscode aangegeven te worden hoe bij elk individueel project beoordeeld wordt of er sprake is van wezenlijk negatieve invloed op beschermde soorten. In de gedragscode is hierin voorzien.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**
Onze referentie
RVO/2014/656

Mitigerende maatregelen

In hoofdstuk 3 van de gedragscode zijn voorzorgsmaatregelen opgenomen om (risico op) schade aan beschermde soorten te minimaliseren.

De voorzorgsmaatregelen in de gedragscode zijn minimumnormen voor zorgvuldig handelen, waar de gebruiker van de gedragscode zich in ieder geval aan moet houden. Waar in de gedragscode echter staat "zo veel mogelijk", "in redelijkheid" of "in beginsel", beschouw ik de daar beschreven voorzorgsmaatregel als de concreet na te leven gedragsregel.

Natuurkalender

Hoewel in de gedragscode geen gebruik gemaakt wordt van (natuur)kalenders, wil ik hierover toch het volgende opmerken. Natuurkalenders zijn hulpmiddelen voor de planning van werkzaamheden, ten behoeve van het minimaliseren van eventuele verstoring van flora en fauna. Ik heb natuurkalenders voor de Nederlandse broedvogels en de soorten van tabel 3 laten vervaardigen. Deze natuurkalenders kunnen op de website van het ministerie van Economische Zaken worden geraadpleegd.

Ik schrijf deze natuurkalenders en bijbehorende voorzorgsmaatregelen niet dwingend voor. De natuurkalenders bieden de mogelijkheid om, mits de bijbehorende voorzorgsmaatregelen in acht worden genomen, werkzaamheden uit te voeren zonder daarbij in conflict te komen met de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet. Ik wijs u er echter wel op dat de natuurkalenders slechts een indicatie kunnen geven. Temperatuur en klimaat zijn belangrijk voor de fasen in de levenscycli van soorten en de plaatsen waar zij zich bevinden. De aangegeven gunstige en ongunstige perioden staan daarom niet vast, maar het zijn richtlijnen. Zo kan in een natuurkalender staan dat de paddentrek half maart begint. Maar als het voorjaar zacht is en de temperatuur hoger is dan gemiddeld, kan de paddentrek naar februari verschuiven. Daarnaast verschilt de gemiddelde temperatuur in Noord-Nederland van die in Zuid-Nederland. Daarom kunnen de actieve perioden van bepaalde soorten verschillen, afhankelijk van de regio waarin zij voorkomen.

Vogels

Ten aanzien van vogels dient u gedurende de werkzaamheden rekening te houden met het broedseizoen. Ik wijs u erop dat voor het broedseizoen geen standaardperiode wordt gehanteerd in het kader van de Flora- en faunawet. Van belang is of een broedgeval aan de orde is, ongeacht de periode. Voorts wijs ik u erop dat verblijfplaatsen van vogels die hun nestplaats en de directe omgeving daarvan het hele jaar als vaste rust- en verblijfplaats gebruiken, jaarrond zijn beschermd.

Slechts een beperkt aantal soorten bewoont het nest permanent of keert jaar in jaar uit terug naar hetzelfde nest. De meeste vogels maken elk broedseizoen een nieuw nest of zijn in staat om een nieuw nest te maken.

Dergelijke nesten voor éénmalig gebruik genieten de bescherming van artikel 11 van de Flora- en faunawet slechts gedurende de periode dat deze nesten in gebruik zijn. Als wordt gewerkt buiten het broedseizoen of maatregelen worden getroffen die moeten voorkomen dat vogels zich gedurende het broedseizoen op de bouwplaats vestigen, is voor deze soorten geen ontheffing nodig.

Om rekening te kunnen houden met de actuele gevoelige perioden van soorten die voorkomen in het werkgebied, verzoek ik u om een deskundige te betrekken bij de planning en uitvoering van de werkzaamheden.

Beoordeling

Benutting of economisch gewin

Naar mijn oordeel vindt er bij de werkzaamheden die genoemd worden in de gedragscode geen benutting of economisch gewin plaats ten aanzien van beschermde soorten.

Zorgvuldig handelen

Naar mijn oordeel wordt door het nemen van de in de gedragscode genoemde voorzorgsmaatregelen zorgvuldig gehandeld. Er wordt op passende wijze gewaarborgd dat wezenlijk negatieve invloed op beschermde soorten wordt voorkomen.

Gunstige staat van instandhouding en andere bevredigende oplossing

In het kader van de goedkeuring van de gedragscode is aan de orde of er zorgvuldig wordt gehandeld en of er geen benutting of economisch gewin plaatsvindt ten aanzien van beschermde soorten. Bij een correcte naleving van de gedragscode is gewaarborgd dat de betreffende maatregelen geen wezenlijke invloed kunnen hebben op soorten. De gebruiker van de gedragscode maakt immers ter zake een beoordeling door invulling van het Plan van Aanpak. Vervolgens worden de voorzorgsmaatregelen daarop afgestemd. De gunstige staat van instandhouding van de soorten wordt daarmee gewaarborgd. In de fase van planning van werkzaamheden dient rekening te worden gehouden met de vraag of er een andere bevredigende oplossing bestaat voor de werkzaamheden. Ik verzoek u dan ook om dit aspect in een vroeg stadium van de planvorming te beoordelen en om de besluitvorming hieromtrent te documenteren.

Zorgplicht

Ik wil u er op wijzen dat voor alle soorten de zorgplicht ex artikel 2 van de Flora- en faunawet geldt. Deze zorgplicht is van toepassing op zowel beschermde als onbeschermde dier- en plantensoorten, ongeacht vrijstelling op grond van een goedgekeurde gedragscode. De zorgplicht schrijft voor dat u zoveel als redelijkerwijs mogelijk is schade aan dier- en plantensoorten voorkomt en, voor zover dat niet mogelijk is, aangerichte schade herstelt.

Conclusie

Gezien bovenstaande overwegingen en met inachtneming van de aanvullingen en aanpassingen, ben ik van mening dat de gedragscode een werkwijze voorschrijft die voldoet aan de vereisten in artikel 16c van het Besluit.

Derhalve keur ik op grond van artikel 16b, lid 2, onderdeel b van het Besluit de gedragscode *Bestendig Beheer Groenvoorzieningen* goed.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Onze referentie
RVO/2014/656

Beperkingen van de gedragscode

De vrijstelling op basis van deze goedkeuring geldt overigens alleen voor die werkzaamheden en die soorten waarvoor in de gedragscode voorzorgsmaatregelen zijn opgenomen.

Als u voor het uitvoeren van uw maatregelen beschermde planten en dieren moet verplaatsen is dat geen overtreding van artikel 13, lid 1, van de Flora- en faunawet. Het is namelijk niet uw bedoeling de soorten (definitief) aan de natuur te onttrekken. Het is toegestaan om soorten te verplaatsen uit de directe gevarenszone naar een vergelijkbare habitat in de directe omgeving. Het vangen en verplaatsten moet gebeuren binnen de daarvoor benodigde tijd. Voorwaarde is dat u de beschermde planten en dieren in één keer verplaatst, zonder onnodig oponthoud. Voor het tijdelijk ergens anders onderbrengen van dieren of planten heeft u wel ontheffing nodig, omdat de soorten dan niet direct worden vrijgelaten in de omgeving.

De zorgplicht van artikel 2 van de Flora- en faunawet is in dergelijke gevallen wel van toepassing. Het verplaatsen moet dan ook gebeuren buiten de kwetsbare perioden van de betreffende soort.

Omdat de beschermde planten en dieren worden teruggeplaatst binnen de directe omgeving van hun verspreidingsgebied, is ook ontheffing van artikel 14 van de Flora- en faunawet niet aan de orde. Het betreft hier geen uitzetten van planten of dieren in de zin van de wet.

Vleermuizen, muizen en vogels mogen nadrukkelijk niet gevangen, dan wel verplaatst worden. Dit houdt verband met de stressgevoeligheid van deze dieren. Bij het vangen kunnen ze makkelijk door stress overlijden.

Een goedgekeurde gedragscode op grond van de Flora- en faunawet treedt niet in de plaats van een passende beoordeling met betrekking tot de instandhouding van habitats (gebiedsaspect) die mogelijk aan de orde is indien de voorgenomen werkzaamheden plaats vinden in of in de nabijheid van een Habitatrichtlijngebied of een Vogelrichtlijngebied. Ook is een goedgekeurde gedragscode geen indicatie voor de uitkomst van een eventuele toets Vogelrichtlijn en/of Habitatrichtlijn. Het soortenaspect - inclusief bijlage IV van de Habitatrichtlijn - is een onderwerp van de Flora- en faunawet, terwijl het gebiedsaspect expliciet aan de orde is bij de passende beoordeling conform Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. Het gebiedsaspect van voornoemde Europese richtlijnen is geregeld in de Natuurbeschermingswet 1998. Het bevoegde gezag voor het aanvragen van een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 is Gedeputeerde Staten van de provincie waar het project wordt uitgevoerd.

Duur geldigheid van de gedragscode en evaluatie

De goedkeuring geldt voor een periode van vijf jaar. Op basis van een door de Vereniging Stadswerk uitgevoerde evaluatie van de doeltreffendheid en werkbaarheid van de gedragscode, zal de Staatssecretaris van Economische Zaken na die periode een besluit nemen over verlenging van de goedkeuring. Vanuit ecologisch perspectief is vooral de vraag relevant of de uitgevoerde maatregelen het gewenste effect gehad hebben op de beschermde soorten. U dient daarom e populatie(s) van de beschermde soorten en de effectiviteit van de uitgevoerde maatregelen te laten monitoren door een deskundige.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Onze referentie
RVO/2014/656

Op grond van artikel 16c, lid 2, van het Besluit kan het goedkeuringsbesluit worden ingetrokken indien naar het oordeel van de Staatssecretaris van Economische Zaken de instandhouding van de soorten, bedoeld in artikel 16b, lid 2, onderdeel b, of de trend in de staat van instandhouding van deze soorten daartoe noodzaakt.

Beroepschrift

Binnen zes weken na de dag waarop dit besluit is gepubliceerd kunnen belanghebbenden een beroepschrift indienen bij de sector bestuursrecht van de rechtbank binnen het rechtsgebied waarvan de indiener van het beroepschrift zijn woonplaats in Nederland heeft.

Hoogachtend,

Sharon A.M. Dijksma
Staatssecretaris van Economische Zaken